

Janne Vakkila

Järkkyykö turvallisuus erityisnuorisokodeissa?

Työntekijät kertovat

Opinnäytetyö

Syksy 2015

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Janne Vakkila

Työn nimi: Järkkykö turvallisuus erityisnuorisokodeissa?

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi: 2015

Sivumäärä: 74

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyöni käsittelee erityisnuorisokotien turvallisuutta. Tutkimuksessa halusin saada mahdollisimman todellisen kuvan siitä, miten lastensuojelun sijaishuollon työntekijät kokevat turvallisuuden ja mahdolliset turvallisuushaasteet. Mielenkiintoni kohteina olivat erityisnuorisokotien työntekijöiden haasteet tehdä työtä turvallisesti ja mikä vaikuttaa turvalliseen työntekoon. Näiden lisäksi halusin saada kehitysjärjestyksiä muutoksesta, mikäli työntekoa ei koeta turvallisiksi.

Opinnäytetyöni teoriaosuudessa käsitteelen lastensuojelun sijaishuoltoa, erityisnuorisokoteihin tulevien nuorien profiileja, lakien ja säännösten vaikutusta työhön sekä termiä turvallisuus yleisellä tasolla. Tutkimus oli kvalitatiivinen ja aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastatteluita sekä fokusryhmähaastatteluita. Haastatteluihin osallistui 20 eri ammattilaista, useasta erityisnuorisokodista ympäri Suomea.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että paljon haasteita erityisnuorisokotien kentällä riittää turvallisuuden kohentamisessa. Tuloksista nousi esille vahvasti väkivallan iso rooli työntekijöiden arjessa. Resursseihin ei olla tyytyväisiä ja lastensuojelulaki vaatisi paljon uudistuksia, varsinkin lähellä täysi-ikäisyyttä olevien nuorten kohdalla. Nuoria saapuu erityisnuorisokoteihin välillä moniakin väkivallantekoja tehneinä. Se luo turvattomuutta usean työntekijän ylle ja vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen. Tutkimustulosten mukaan työntekijöillä on kuitenkin hienosti konkreettisiakin ajatuksia ja lakimuutoksia vaativia kehitysehdotuksia siitä, miten työtä saadaan tehtyä paremmin ja turvallisemmin. Ehdotettiin nuorisosuojelulakia sekä myös nuorelle enemmän erilaisia vaihtoehtoja sijoitukselle. Tässä tilanteessa on oleellista mainita, että turvallisuusriskejä ei kuitenkaan aiheuta valtaosa erityisnuorisokotien asiakkaiden, vaan vain tietty osa.

Avainsanat: lastensuojelu, sijaishuolto, erityisnuorisokoti, turvallisuus, sijoitettu nuori, lastensuojelulaki

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author: Janne Vakkila

Title of thesis: Is safety shaking in special youth homes?

Supervisor: Päivi Rinne

Year: 2015

Number of pages: 74

Number of appendices: 1

This thesis deals with the safety of special youth home. In this study, I wanted to get as real a picture as possible of how the staff experience child protection foster care safety and possible safety threats. The challenges of workers in special youth homes to work safely and what affects safe work were the targets of my interest. In addition to these, I wanted to get development ideas regarding the change in case working is not regarded as safe.

In the theory part of this thesis, I deal with foster care in child protection, the profiles of young people who come to special youth homes, the effect of the laws and regulations on the work and the 'safety'-term at a general level. The study was qualitative and I used theme interviews and focus group interviews as material collecting methods. Twenty (=20) different professionals participated in the interviews from several special youth homes around Finland.

The research results indicate that there are many challenges in the field of special youth homes when it comes to safety improvement. The big role of violence in workers' workday rose forth strongly from the results. Furthermore, it seems that resources are not enough and the child welfare law would require many reforms, especially regarding young people approaching adulthood. Having committed many acts of violence themselves, young people get sometimes into special youth homes. It creates insecurity for many workers and affects the feeling of the safety. However, according to the research results, the staff has managed to set some development proposals based on clear thoughts and law changes regarding how their work should improve and become safer. A youth welfare law was proposed and more different alternatives for the institutionalization of the young. It is essential to mention that security risks are not caused by the majority of the customers of special youth homes in this situation, but only by a certain part of them.

Keywords: child welfare, foster care, special youth home, safety, placed young, child welfare law

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 ERITYISNUORISOKODIT OSANA LASTENSUOJELUN SIIJAISHUOLTOA	8
2.1 Lastensuojelun sijaishuollon muodot	8
2.2 Erityisnuorisokodit.....	9
2.3 Sijaishuollon toiminnan valvonta	11
3 ERITYISNUORISOKOTIEN TURVALLISUUSHAASTEET	13
3.1 Laitosturvallisuuden lähtökohdat	13
3.1.1 Turvallisuus ja turvattomuus	13
3.1.2 Turvallisuuden osa-alueet	13
3.1.3 Henkilöstö turvallisuuden takaajana	15
3.1.4 Turvalliset toimitilat	16
3.2 Ennakointi ja asiakassuhteen merkitys.....	17
3.3 Ovet pidettävä aina auki	18
3.4 Kodinomaisuus vs. turvallisuus.....	19
3.5 Itsemääräämisoikeus vs. rajoittaminen	20
4 HAASTAVIMMIN OIREILEVIEN NUORTEN PROFIILIT JA HEIDÄN KOHTELU SUOMESSA.....	22
4.1 Haastavimmin oireilevien nuorten profiilit.....	22
4.2 Lastensuojelulain soveltamisongelmat haastavimpien nuorten kohdalla ..	26
4.3 Huostaanotettujen laitosnuorten rikostuomiot	27
4.4 Haasteellisimmat nuoret muiden toimijoiden asiakkaina	29
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	33
5.1 Tutkimuksen tavoite ja kohderyhmä	33
5.2 Tutkimusmenetelmät	34
5.2.1 Fokusryhmähaastattelu.....	35
5.2.2 Teemahaastattelu	36

5.3 Tutkimuksen kulku ja aineiston hankinta	37
5.4 Aineiston analysointi	39
5.5 Tutkimuksen eettisyys, laadukkuus ja luotettavuus.....	41
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	43
6.1 Mikä haastaa turvallista työtä nuorisokodissa?.....	43
6.1.1 Nuorten oireilu	43
6.1.2 Resurssien vähyys.....	46
6.2 Mikä vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen nuorisokodissa?	47
6.2.1 Nuorten taustat	47
6.2.2 Resurssit, säännökset ja kokemus	51
6.2.3 Aiemmat tilanteet	54
6.3 Mitä pitäisi muuttaa, että olisi turvallisempaa?	58
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	61
8 POHDINTA.....	66
LÄHTEET.....	69
LIITTEET	74

1 JOHDANTO

Turvallisuus on tunne ja olotila, joka liittyy kaikkeen yksilön tai yhteisön toimintaan. Turvallisuutta pidetään usein itsestäänselvytenä, jonka puuttuminen käy vasta ilmi, kun jotain ennalta arvaamatonta mahdollisesti tapahtuu. Jokaisella yksilöllä on oma käsityksensä turvallisuudesta. (Tikkanen ym. 2008, 13–14.)

Lastensuojelun sijaishuollon vaativimmalla kentällä, erityisnuorisokodeissa, työskentelee lukuisia ihmisiä. Nämä ihmiset työskentelevät persoonallaan ja joutuvat käyttämään työssään paljon ongelmanratkaisukykyään sekä puheenlahjojaan. Osa asiakkaista on jo rikoksesta tuomittuja nuoria tai sitten väkivaltaan useita kertoja turvautuneita nuorisojengiläisiä. Nämä nuoret ovat kuitenkin nyt lastensuojelulain alaisuudessa ollessaan erityisnuorisokodissa, joten heitä valvovat ohjaajat, eivät vartijat.

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (L 13.4.2007/417). Erityisnuorisokoteihin sijoitetuilla nuorilla on elämässään usein erityisiä haasteita, jotka näyttäytyvät arjessa antisosiaalisena käyttäytymisenä kuten rajattomuutena, käytöshäiriöinä, päihteidenkäyttönä sekä rikoksina. Usein myös mielenterveyden ongelmat ovat monen sijoitetun nuoren arjessa näkyvästi esillä. Käsitteellä nuori tarkoitan jatkossa erityisnuorisokodin asiakasta. Tällä viitataan kehityspsykologiaan (Nurmi ym. 2006, 70), joka määrittää nuoruuden alkavaksi 13 vuoden iässä sekä rikoslakiin, joka määrittää 15–18-vuotiaan nuoreksi ja asettaa myös näin yli 15-vuotiaan rikosoikeudelliseen vastuuseen (L 19.12.1889/39).

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää näissä erityisnuorisokodeissa työskentelevien ihmisten kokemusten kautta heidän työnsä turvallisuushaasteet ja niiden syyt. Lisäksi alalla vallitseva suuri työntekijöiden vaihtuvuus ja sairaslomat ovat saaneet ajattelemaan, mistä tällainen mahdollisesti johtuu. Onko työntekijöiden turvallisuuden tunne riittävää vai kohdataanko työssä turvattomuutta. Opinnäytetyötä tehdessäni tapahtui ohjaajan menehtymiseen johtanut väkivallanteko eräässä Pohjois-Suomalaisessa lastensuojelulaitoksessa, joka saattaa vaikuttaa jatkossa lastensuojelulaitosten turvallisuussuunnitelmiin ja henkilöstöresursseihin. Tämä tapahtuma toi opinnäytetyölle erityistä ajankohtaisuutta traagisella tavalla. Halusin

vielä lopuksi saada työntekijöiltä kehitysehdotuksia miten työtä erityisnuorisokodissa voitaisiin tehdä vielä turvallisemmin.

Opinnäytetyön aiheen valintaan vaikutti suuresti oma työni erityisnuorisokodissa. Yli 12 vuoden työ lastensuojelussa ja turvallisuuskouluttajana loi kipinän tutkia ai-
hetta pintaa syvemältä. Valehtelisin, jos väittäisin, että minulla ei olisi omaa vah-
vaa mielipidettä moneen tutkimukseni kysymykseen. Minulla todellakin on, oma
yksilöllinen käsitys muun muassa turvallisuudesta. Omaan turvallisuuden tuntee-
seeni vaikuttavat ehdottomasti nuorten taustat ja työvuoroissa kanssani työskente-
levät muut työntekijät. Oma valppaustasoni on aina herkillä, kun herää tunne, että
jotain ikävää voi olla tiedossa. Alkoholi ja päihteet yhdistettynä väkivaltaan, ovat
omalla työurallani tarjonneet ikävimpiä tilanteita. Myös pimeä ja työskentely mah-
dollisesti pienellä henkilöstömäärällä aiheuttavat ylimääräistä valppautta, mikäli
jostain syystä laitoksessa on levotonta. Kokemuksen kertyminen ja lukuisat tilan-
teet arjesta ovat opettaneet minua ennakoimaan ja ”haistamaan” tilanteita. Enna-
kointia pidänkin turvallisuuden kannalta ratkaisevana asiana. Nyt kuitenkin olen
jättänyt mielipiteeni taka-alalle ja keskityn ainoastaan haastateltavien kertomiin ta-
riinoin ja niiden tuottamiin tuloksiin. Teoriaosiossa käsittelen lastensuojelun si-
jaishuoltoa, erityisnuorisokoteihin tulevien asiakkaiden profiileja, lakien ja säännös-
ten vaikutusta työhön sekä termiä turvallisuus yleisellä tasolla.

Opinnäytetyöni on toteutettu hyödyntäen laadullista tutkimusotetta ja aineiston ke-
räämiseksi tein teemahaastatteluja sekä fokusryhmähaastatteluja. Haastattelin ke-
vään ja kesän 2015 aikana yhteensä 20 eri lastensuojelun ammattilaista, jotka
työskentelevät tällä hetkellä erityisnuorisokodeissa. Haastattelujen perusteella py-
rin saamaan kattavan kuvan erityisnuorisokodeissa tapahtuvista asioista ja siitä
mitä mieltä ruohonjuuritason työntekijät oikeasti ovat turvallisuuteen liittyvistä asi-
oista.

2 ERITYISNUORISOKODIT OSANA LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTOA

2.1 Lastensuojelun sijaishuollon muodot

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoon ryhdytään jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai mikäli lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisen tarpeiden ja toiveiden mukaan. Sijoittava kunta on vastuussa siitä, että sijaishuoltopaikka on lapsen tarpeen mukainen. Lasten sijaishuollon muotoja ovat muun muassa perhehoito, ammatillinen perhekoti, laitoshuolto tai muu lapsen tarpeiden mukainen sijaismuoto. (L.13.4.2007/417.)

Lastensuojelulaitoksia, joissa voidaan järjestää lapsen sijaishuoltoa, ovat lastenkodit, nuorisokodit, vastaanottokodit ja koulukodit sekä muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät lähinnä valtio, kunnat tai yksityiset yhteisöt. Laitoshuoltoon sijoitetaan useimmiten vaikeahoitoisia ja erityisosaamista edellyttäviä lapsia. Mikäli lapsen sijaishuolto järjestetään laitoksessa, ovat käytössä myös lastensuojelulaissa säädetyt rajoitustoimenpiteet, kuten esimerkiksi kiinnipitäminen ja eristäminen. Lastensuojelulaissa ei ole tarkemmin säännelty sitä, mikä sijaishuollon muoto kussakin tilanteessa tulee kyseeseen. Lapsen sijoittavan kunnan sosiaalitoimi on vastuussa siitä, että lapselle valitaan hänen tarpeisiinsa parhaiten vastaava sijaishuoltopaikka. Keskeisenä periaatteena kuitenkin sijaishuoltomuodon ja paikan valinnassa on lapsen etu ja lapsen yksilölliset tarpeet. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee myös kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin sekä lapsen sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen

tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. (L 13.4.2007/417; Saastamoinen 2008, 27–31 ; Rätty 2010, 381–382.)

Sijaishuoltopaikan valinta on siis sijoittavan kunnan sosiaalitoimen vastuulla ja se on aina valmisteltava, harkittava ja arvioitava huolellisesti. Tämä on erityisen tärkeää myös siitä syystä, että lapsen toistuvia sijoituksia tulee mahdollisuuksien mukaan välttää. Toistuvat sijoitukset eri paikkoihin luovat lapselle turvattomuutta ja juurettomuutta ja ne voivat vahingoittaa lapsen kehitystä. (L 13.4.2007/417; Saastamoinen 2008, 99; Rätty 2010, 382.) Työskentelyni sijaishuollossa on tuottanut havainnon, että useita laitoksia kiertänyt, lapsesta nuoreksi varttunut asiakas, on hyvin tuttu taustaprofiili tämän päivän erityisnuorisokodeissa. Voidaan puhua jo vähemmistöistä, jos erityisnuorisokotinuorella ei ole laitossijoituksia vielä taustalle kertynyt.

2.2 Erityisnuorisokodit

Lastensuojelu pyrkii omalta osaltaan vastaamaan vaikeimmin oireilevien nuorten haasteisiin erityisnuorisokodeilla. Erityisnuorisokoteja on maassamme jo monia ja ne ovat kaikki hiukan erilaisia. Yleisin yhteinen piirre on, että kaikissa on jotain erityistä normaaliin nuorisokotiin verrattuna, ja useimmiten sisään tulevat nuoret ovat juuri niitä, joiden haasteet ovat kaikkein vaikeimpia. Näkemykseni mukaan kenttä on kuitenkin myös erityisnuorisokotien saralla vielä kirjava. On laitoksia, jotka määrittävät pelkästään psykiatrisen sairaanhoitajan läsnäolon erityiseksi. Tämä on yksistään hyvin kyseenalainen kriteeri. Erityisnuorisokoti on koulukoteihin rinnastettava, resursseiltaan riittävä paikka, jossa pystytään järjestämään kaikkien kriteerien puolesta myös erityistä huolenpitoa. Näkemykseni mukaan nämä kriteerit myös suuret kaupungit kilpailutuksissaan edellyttävät. Erityinen asia on, kuten mainitsin, mahdollisuus järjestää erityistä huolenpitoa (L.13.4.2007/417). Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää lastensuojelulaitoksissa, joiden käytettävissä on riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen asiantuntemus. Lisäksi laitokselta täytyy löytyä toimintaan asianmukaiset tilat, että lasta voidaan estää poistumasta ilman lupaa tai valvontaa. (Saastamoinen 2008, 261; Rätty

2010, 485.) Varsinkin vuoden 2008 jälkeen erityistä huolenpitoa ovat alkaneet kehittää yksityiset laitokset. Osa laitoksista on profiloitunut sellaisten nuorten hoitoon, joilla on monia sijoituksia ja jotka oirehtivat vakavasti. Yleisesti jaettua tietoa tällaisten yksiköiden toimintakäytännöistä ei ole. (Lehtonen & Telen 2013, 37.) Keskeisessä asemassa on myös nuoren ymmärtäminen sekä nuoren ongelmien ymmärtäminen. Lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen nuorten elämään ovat usein ehtineet jo vaikuttaa monet normaalia kehitystä vaarantavat tekijät, jolloin se ymmärrys nimenomaan on korjaavien huoltotoimenpiteiden edellytys. (Lehto-Salo 2011, 13.)

Tässä vaiheessa on syytä selventää, että lastensuojelulaki määrittää lapsen alle 18-vuotiaaksi ja nuoren 18–20-vuotiaaksi. Nuorisokotien asiakkaista käytetään yleisesti käsitettä nuori, vaikka he ovat alle 18-vuotiaita. Siitä johtuen puhun jatkossa siis nuorista, kun puhun nuorisokotien asiakkaista, kuten Lehtonen & Telen (2013, 5) myöskin asiasta mainitsevat. Haluan vielä täsmentää linjaani sillä, että rikoslain mukaan rikosvastuu alkaa 15-vuotiaana ja sama laki tarjoaa tämän jälkeen myös erityistä nuorisorangaistuksen mahdollisuutta aina 18 ikävuoteen asti (L 19.12.1889/39). Työni erityisnuorisokodissa on myös tuottanut havaintoja, että näitä lähes täysi-ikäisiä isoja nuoria ei enää kutsuta lapsiksi kentälläkään. Sitä he eivät itsekään halua. Linja rikoslaista on toimivampi termien suhteen ja kertoohan kehityspsykologiankin määritelmä nuoruuden alkavaksi jo 13-vuotiaana (Nurmi ym. 2006, 70).

Erytisnuorisokotien henkilöstön vahvuus lukumäärällisesti on myös suurempi normaaliin nuorisokotiin verrattuna. Tämä asia ei kuitenkaan ole aina pelkkää matematiikkaa, valitettavasti. Tarvitaan oikeasti sellaisia ihmisiä, jotka pärjäävät näiden haastavimmin oireilevien nuorten kanssa. Useimmiten kuitenkin moniammatillinen työryhmä kykenee ratkomaan paljonkin pulmia, hyvän yhteispelin ja harjoittelujen työtapojen avulla. Erytisnuorisokodeissa on myös useimmiten ns. vastaanottotilat, joihin uusi nuorisokotiin tullut nuori saattaa aluksi asettua. Nuoresta saadaan näin tietoa eniten ja nuoreen tutustutaan intensiivisesti sekä saadaan nuoren ohjaus- ja hoitotyö kunnolla käyntiin. Aina ei kuitenkaan nuoren sijoittaminen vastaanottotiloihin ole aluksi mahdollista. Voikin olla, että nuoren alkutaival meneekin

sitten huonommin, jos nuori joudutaan sijoittamaan heti osastolle, jossa on myös paljon muita ongelmallisesti oireilevia nuoria jo valmiina. (Perehdytyskansio 2013.)

Erityisiksi voidaan mainita myös lastensuojelulaitokset, joiden menetelmänä on Aggression Replacement Training (ART) tai Teen Anger Management Education (TAME). ARTin menetelmillä pyritään parantamaan tunnekontrollia, harjaannuttamaan sosiaalisia taitoja sekä pohtimaan moraalisia pulmatilanteita. TAME puolestaan pilkkoo vihaisen käyttäytymisen ketjuanalyysin muotoon ja koko suuttumistilanne opetetaan näin nuorelle. Nämä molemmat menetelmät tapahtuvat ryhmässä ja ovat 10 viikon kestoisia. (Röning 2013, 212–216.) Työni nuorisokodissa on tuottanut kuitenkin havainnon, että nämä menetelmät eivät vain ole oikein nousseet nuorten suosioon. Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja nuoren itsemääräämisoikeus antaa nuoren valita jotain muuta tilalle. Menetelmät sopivat paremmin vankiloihin ja suljettuihin laitoksiin, joissa ei niinkään päällekkäinen toiminta ole mahdollista. Toki näiden menetelmien sisältämiä toimintatapoja käytetään monissa nuorisokodeissa ihan päivittäisessä arjessa. Erityyppiset ryhmät, terapiat, tunneyöskentelyt, päihde- ja perhetyöt arviointijaksoineen kuuluvat useimmiten erityisnuorisokotien menetelmiin, strukturoidun arjen rinnalle.

Pitkä ja monipolvinen historia sekä pitkäaikainen asema viimesijaisena ”vaikeahoitoisten” nuorten hoito ja käsittelyinstituutina erottavat koulukodin muista instituutioista, joilla lapsuuden ja nuoruuden murtumakohtia pyritään paikkaamaan (Pösö, Jahnukainen & Kekoni 2004, 5). Tämä oli tilanne vuosikymmen sitten, kun laitostarjontaa oli hyvin vähän koulukotien ohelle. Sitten laitoksia alkoi syntyä yksityiselle sektorille selvään tarpeeseen ja erityisnuorisokoteja voidaankin hyvin rinnastaa koulukoteihin palveluiden ja resurssien puolesta.

2.3 Sijaishuollon toiminnan valvonta

Lastensuojelulaitosten toiminnasta ja sijaishuollon valvonnasta säädetään lastensuojelulain 79 §:ssä. Tämän lisäksi lastensuojelulain 80 §:ssä säädetään aluehallintoviraston (AVI) suorittamasta muusta valvonnasta. Sijaishuollon toteutumista ja laatua valvovat säännösten mukaan kolme tahoa: sijoittajakunnan ja sijoituskun-

nan sosiaalitoimi sekä aluehallintovirasto (Saastamoinen 2008, 95; Rätty 2010, 518).

Sijoittajakunnan lastensuojeluntyöntekijän käynnit sijaishuoltopaikassa ovat tärkeitä muun muassa valvonnan kannalta. Käyntien yhteydessä myös seurataan sijais- huoltopaikan toimintaa, toimintaedellytyksiä sekä lasten hoidon ja huolenpidon periaatteita. Luottamuksellinen kahdenkeskinen keskustelu sijoitetun lapsen kanssa kuuluu myös käyntien ohjelmaan. AVI:n on erityisesti seurattava lastensuojelulaitosten toimintaa ja valvottava lastensuojelulain nojalla tapahtuvaa rajoitustoimenpiteiden käyttöä sekä niiden osalta tehtyjä päätöksiä ja kirjauksia. AVI:n velvollisuutta seurata lastensuojelulaitosten toimintaa toteutetaan nimenomaan tarkastuskäynnein. (Saastamoinen 2008, 97; Rätty 2010, 521–524.)

Mikäli lastensuojelulaitoksen toiminnassa havaitaan puutteellisuuksia tai epäkoh- tia, AVI:n on annettava määräys puutteellisuuksien korjaamisesta taikka epäkoh- tien poistamisesta sekä samalla asetettava määräaika, jonka kuluessa tarpeelliset toimenpiteet on suoritettava (Saastamoinen 2008, 98; Rätty 2010, 521). AVI:n toi- minta ei kuitenkaan ole aina tasapainossa Suomen eri alueilla. Työni nuorisoko- dissa ja viesti kentältä on tuottanut havainnon, että AVI:n eri lastensuojelulaitoksiin suuntaaman tarkastuskäytäntöjen ja ohjeistuksien kriteerit saattavat vaihdella eri alueilla. Tämä eriarvoisuus ja alueellinen toiminta pätevät myös laajemmalti las- tensuojelun kentällä. Palvelujärjestelmien toiminnassa ja työskentelykulttuureissa olevat tekijät vaikuttavat esimerkiksi siihen, kuka otetaan huostaan, missä vai- heessa huostaanotto tehdään ja mihin lapsi sijoitetaan huostaanoton jälkeen. (Kestilä ym. 2012, 50.)

3 ERITYISNUORISOKOTIENTURVALLISUUSHAASTEET

3.1 Laitosturvallisuuden lähtökohdat

3.1.1 Turvallisuus ja turvattomuus

Turvallisuus on tunne ja olotila, joka liittyy kaikkeen yksilön tai yhteisön toimintaan. Turvallisuutta pidetään usein selviönä, jolloin sen puuttuminen käy vasta ilmi, kun jotain ennalta arvaamatonta mahdollisesti tapahtuu. Jokaisella yksilöllä on oma käsityksensä turvallisuudesta. Tämä turvallisuuskäsitys muodostuu yksilön omista kokemuksista, havainnoista ja yksilön oppimista asioista. Turvallisuuden tunne taas syntyy totutuista rutiineista, asioiden pysyvyydestä, luottamuksesta ja tapahtumien kulun ennustettavuudesta. Yksilön näkökulmasta turvallisuus voidaan määritellä olotilaksi, johon ei liity huolia. Yhteisön näkökulmasta turvallisuus taas voidaan kuvata olotilaksi, jossa ei esiinny hallitsemattomia ennalta arvaamattomia ja äkillisiä tapahtumia tai menetyksiä. Turvallisuuden käsite vaihtelee sen mukaan, missä yhteydessä ja millaisissa oloissa siitä puhutaan. Turvattomuus on taasen tunne tai mielikuva turvallisuuden puuttumisesta. Turvattomuudenkin kokeminen on yksilöllistä ja se riippuu monesta eri asiasta. Turvattomuuden tunne voi syntyä hyvinkin vaikkapa riskien, uhkien ja vaarojen pelkästä olemassaolosta. Useimmiten turvallisuus voidaan saada aikaan poistamalla tai pienentämällä niitä tekijöitä, jotka aiheuttavat uhkaa ja vaaraa. Turvallisuuden tunnetta lisäävät epävarmuustekijöiden poistaminen, tapahtumien ja tilanteiden ennakointi sekä asioiden hallitsemattoman muutoksen estäminen. Tunnistamalla riskitekijät ja saattamalla ne hallintaan etukäteissuunnittelulla, ohjeilla ja koulutuksilla, voidaan parantaa laitostenkin turvallisuutta. (Tikkanen ym. 2008, 13–14.)

3.1.2 Turvallisuuden osa-alueet

Turvallisuus merkitsee eri ihmisille erilaisia asioita. Kyseessä on suhteellinen käsite, joka voidaan liittää kaikkeen sellaiseen, missä esiintyy vaaroja. (Lindh & Heino 2012, 16.)

Sosiaali- ja terveysministeriö on jakanut toimintayksiköiden turvallisuusoppaansa (Lindh & Heinonen 2012, 16–44) turvallisuuden eri osa-alueisiin. Nämä osa-alueet tulee hahmottaa osittain päällekkäisinä kokonaisuuksina, joissa yksittäinen uhka voi vaikuttaa samanaikaisesti useammalle osa-alueelle.

Osa-alueisiin voidaan jakaa toiminnan turvallisuus, kiinteistö/toimitilaturvallisuus, rikosturvallisuus, ympäristöturvallisuus, tietoturvallisuus, varautuminen/valmius, palo/pelastusturvallisuus sekä henkilöturvallisuus.

Toiminnan turvallisuus on aina hyvän sosiaali- ja terveydenhuollon edellytys. Toiminnan jatkuminen varsinkin laitoksissa pitää taata kaikissa olosuhteissa. Häiriötön toiminta edellyttää asioihin valmistautumista ja varautumista esimerkiksi varamalla resursseja, kuten ihmisiä ja laitteita. Kiinteistö/toimitilaturvallisuus perustuu useisiin rakenteellisiin ja teknisiin ratkaisuihin. Vanhoihin rakennuksiin tehdyt laitokset saattavat tuottaa ongelmia, koska useilla eri ajanjaksoilla tehdyt ratkaisut eivät aina täytä tämän päivän vaatimuksia. Kulkureittien valvontaan ja lukitusten suunnitteluun on kiinnitettävä erityistä huomiota. Rikosturvallisuudessa mietitään laitoksessa tapahtuvia tai laitosta kohtaan tehtyjä rikoksia. Ilkivalta, väkivalta, lääkevarkaudet ja tietoturvarikokset ovat tähän kategoriaan kuuluvia asioita. Näitä asioita voidaan ehkäistä järjestämällä tarkoituksenmukainen lukitus ja valaistus. Ympäristöturvallisuus koskee jätehuoltoa ja kemikaaleihin liittyviä asioita. Ne eivät sinällään kuulu nyt tähän tutkimaani aiheeseen, mutta hyvä tiedostaa tästäkin, että ympäristöriskit täytyy tunnistaa esimerkiksi ympäristöohjelman avulla. Tietoturvallisuus on tärkeä kohta laitoksissa asiakasasiakirjojen ja dokumenttienkin salassapitojen johdosta. Tarkkuuta vaaditaan säilyttämiseen ja käsittelyyn, että asiakirjat eivät tuhoudu, vahingoitu tai joudu väriin käsiin. (Lindh & Heinonen 2012, 16–44.)

Varautuminen/valmius on hyvä aina mieltä juurikin etukäteen. Mitä voi tapahtua? Hyvä normaalioljen suunnittelu ja toteutus turvallisuusasioissa varmistavat usein toiminnan myös poikkeusoloissa. Se on ennakointia. Palo/pelastusturvallisuus on useimmiten se isoin turvallisuusasia laitoksissa ja niiden turvallisuussuunnittelussa. Nyt kuitenkin tutkimassani aiheessa keskityn enemmän turvallisuuden henkilövaikuttimiin ja jätän tämän kohdan pintaraapaisuksi. Paloasiat tulee kuitenkin olla laitoksissa suunniteltuina paikallisen pelastuslaitoksen kanssa ja myös aiheeseen liittyvä pelastussuunnitelma kuuluu olla asianmukainen, harjoituksineen. Henkilö-

turvallisuus tarkoittaa laitoksissa olevien ja siellä työskentelevien henkilöiden turvallisuuden takaamista. Järjestelmällinen riskienhallinta voi parantaa parhaiten henkilöturvallisuutta. Väkivalta ja uhkatilanteet kuuluvat tähän kategoriaan Sosiaali- ja terveysalan laitosten työntekijöiden riski joutua uhkaan on suurempi kuin missään muussa ammattiryhmässä. Ennakointi ja varautuminen ovat tärkeimpiä keinoja näihin väkivallan uhkatilanteisiin. (Lindh & Heinonen 2012, 16–44.)

3.1.3 Henkilöstö turvallisuuden takaajana

Lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammatillista ja muuta henkilöstöä. Hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa on otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne. Erilaiset lapset tarvitsevat erilaisia palveluja, joten henkilöstöltä vaaditaan hyvin laaja-alaista ammattitaitoa sekä kykyä työskennellä usein haastavissa tilanteissa. (L 13.4.2007/417.) Lastensuojelulain 59 §:n mukaan asuinyksikössä saadaan hoitaa yhdessä enintään seitsemää lasta tai nuorta. Samaan rakennukseen voi olla sijoitettuna enintään 24 lasta tai nuorta. Asuinyksikössä pitää olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Jos samassa rakennuksessa on useampi asuinyksikkö, hoitohenkilökuntaa pitää olla vähintään kuusi henkilöä asuinyksikköä kohden. Heidän lisäksi toimintayksikössä pitää olla yksi yhteinen vastuuhenkilö tai kussakin asuinyksikössä oma vastuuhenkilönsä. Vastuuhenkilö vastaa siitä, että yksikössä toteutettavat palvelut täyttävät niille asetetut vaatimukset. (L 922/2011.)

Suosituksien lähtevät usein siitä oletuksesta, että ammattihenkilö on automaattisesti sopiva tehtäviinsä, mikäli hänellä on vaadittu koulutus ja kelpoisuus. Todellisuudessa asianlaita ei aina ole näin. Usein tarvitaan töihin sellaisia ihmisiä, jotka ovat luonteeltaan ja muilta ominaisuuksiltaan sopivimpia kyseiseen tehtävään. Suositusten suurin ongelma on silti se, että ne ovat vain suosituksia. (Soisalo 2011, 55–56.) Myös Sundell (2014, 32–33) kuvaa osuvasti, että mikäli henkilökunta ei noudata ja pidä kiinni sovitusta ohjeista ja toimintamalleista, niin parhaatkin turvallisuusjärjestelyt menettävät merkityksensä. Työntekijän kuuluisi pystyä tekemään

perustyötään keskittyneesti ja turvallisesti. Työntekijällä on selkeä vastuu tekemisistään ja toiminnastaan, ettei siitä aiheudu vaaraa itselle, työkavereille tai nuorille. Vastuu koskettaa myös havainnointia ja turvallisuuspuutteiden poistamista parhaan kykynsä mukaan tai ilmoittamista niistä eteenpäin. Sundell (2014, 54) myös korostaa, että pelkkä koulutukseen liittyvä osaaminen ei vaativassa asiakastyössä riitä. Tarvitaan paljon muitakin taitoja ja ominaisuuksia, joista yksi tärkeimmistä on vuorovaikutustaidot. Vankka ammattitaito puolestaan näkyy asiakkaalle sujuvana ja uskottavana toimintana. Näin usein epäluuloiset nuoretkin saavat tunteen, että heitä on kuunneltu ja kohdeltu tasavertaisena.

Todellinen turvallisuus toteutuukin vasta, kun kaikki tekevät turvallisuutta yhdessä ja asenteet ovat kunnossa. Jos yksikin jättää noudattamatta pelisääntöjä, seurauksena syntyy isompi tai pienempi turvallisuusaukko. (Lahtinen 2015, 5.)

3.1.4 Turvalliset toimitilat

Rakenteellisesti tilojen on oltava sellaiset, että ne mahdollistavat terveen ja turvallisen kasvun ja kasvuympäristön (Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012, 36). Työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. (L 23.8.2002/738.)

Toimitilojen suhteen ollaan monesti vaikeassakin tilanteessa, koska asiakkaille pitäisi taata kodinomaisuus ja viihtyvyys ja taasen henkilökunnalle turvajärjestelyt sellaisiksi, että väkivaltaisesti oireilevia nuoria voidaan auttaa turvallisesti samoisissa olosuhteissa. Parhaimpia toimitilojen turvallisuusratkaisuja ovat kunnan lukitukset ja murtosuoja (Soisalo 2011, 58). Toimitiloihin kohdistuvia turvallisuuselementtejä on paljon, mutta käsittelyni jätän tässä yhteydessä vähäiseksi, koska pääpainoni on nyt nuorten aiheuttamissa turvallisuusongelmissa. Rakennusten fyysiset tilat sinällään usein täyttävät kriteerit, mutta se usein unohtuu, että sama rakennus voisi toimia päiväkotina ja toisaalta sitten erityisnuorisokotina. Erityisnuorisokoteissa toimitilat joutuvat isompaan kulutukseen ja vaativat silloin myös enemmän.

Päiväkodissa kodinomaisuus on helpompi toteuttaa, kun väkivallan ja rikollisuuden aiheuttamaa turvallisuusriskiä ei ole juurikaan. Erityisnuorisokodissa joudutaan usein sitten käyttämäänkin esimerkiksi vartijoita avuksi, kun fyysiset tilat eivät enää auta. Soisalon (2011, 57) mukaan juuri vartijoiden käyttö on turvallisuutta lisäävää kulunvalvonnan, sulkeutuvien ovien ja jopa metallinpaljastimen läpi asiakkaita käyttämisen ohella. Metallinpaljastimien käyttö vaatii lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) mukaan aina kirjallisen rajoituspäätöksen ja perustelut, miksi näin on toimittu. Soisalo (2011, 58–60) kertoo kuitenkin, että tärkeää on turvallisuuden kannalta myös toimitilojen kunto. Kulkutiet, portaat ja käytävät on pidettävä asianmukaisessa kunnossa ja siisteydestä ja järjestyksestä on myös huolehdittava. On näyttöä, että viihtyisät tilat vähentävät aggressiivisuutta, joten toimitiloissa on hyvä kiinnittää myös huomiota värimaailmaan, valaistukseen, ilmanvaihtoon ja kalustukseen. Sundell (2014, 51) tiivistää tilojen turvallisuuden tarkoituksenmukaisiin työpisteisiin, turvallisen poistumisen mahdollisuuksiin, kalusteiden turvallisuuteen, siisteyteen ja järjestykseen sekä sähköisien turvajärjestelmien käyttöön.

3.2 Ennakointi ja asiakassuhteen merkitys

Työpaikan turvallisuutta edistetään parhaiten niin, että erilaisia uhkia torjutaan systemaattisesti ja tähän paras keino on hyvä ennakointi. Arvioidaan tilanteita ja riskejä, selvitetään asiakkaiden taustat, koulutetaan henkilökuntaa ja päivitetään tietoja. Myös työpaikan fyysiset rakenteet ja toimitilat täytyy miettiä ennakoiden esimerkiksi neuvottelujen pitämistä varten turvallisuus edellä. (Soisalo 2011, 87–90.) Perehdytys on aina ennen ensimmäistä työvuoroa ehdoton asia, se on jo itsessään ennakointia. Työnantajan on työturvallisuuslain (L 23.8.2002/738) mukaan annettava työntekijälle riittävästi tietoa työn vaaroista ja turvallisista työmenetelmistä. Perehdytystarve on siis suoraa yhteydessä niihin uhkiin ja haittoihin, joita työpaikalla esiintyy. Perehdytys pitää osata suhteuttaa tokikin työntekijän kokemukseen. (Soisalo 2011, 82.) Koulutus vaikeisiin tilanteisiin ja toimiminen niissä on ensiarvoiseen tärkeää. Tällainen koulutus on työnantajan ehdottomasti järjestettävä ja siihen on henkilöstö veloitettu osallistumaan työajalla. Koulutuksia on paljon erilaisia, mutta lähes kaikissa päämääränä parempi turvallisuus asiakkaan kohtaamisissa. (Soisalo 2011, 92.)

Hyvää asiakassuhdetta ei voida koskaan vähätellä. Soisalon (2011, 129–130) mukaan on tehty havaintoja, että mitä parempi on asiakkaan ja työntekijän välinen suhde, sitä epätodennäköisempää on, että siinä sattuu vakavia uhkatilanteita. Toimivat suhteet ovat siis todella merkityksellisiä, joten suunnitelmalliseen väkivallan ehkäisyyn tulee kuulua keinoja, joilla arvioidaan ja parannetaan työntekijöiden ja asiakkaiden välejä. Hyvän asiakassuhteen elementteihin kuuluvat kuunteleminen, arvostus, ammatillisuus, rauhallisuus, empatia, luottamus ja rajojen tunnistaminen. Ylipäänsä vuorovaikutustaidot ammattimaisesti ja uskottavasti ovat tärkeässä roolissa. Ystävällinen ja kohtelias toiminta on kaikessa asiakastyössä peruslähtökohtana ja se on muistettava myös kohdatessa aggressiivista asiakasta (Sundell, 2014, 68).

3.3 Ovet pidettävä aina auki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) ja Aluehallintovirasto (AVI) linjasivat yhdessä marraskuussa 2013, että lastensuojelulaitoksien ovien tulee jatkossa olla auki. Taustalla on eräiden kuntien edellyttämä ovien kiinnipitäminen laitoksiin sijoittamisen ehtona. Tämä on koettu Valviran puolesta epäasiallisena vaatimuksena. Lainsäädännön mukaan ei ole perusteita, joilla lastensuojelulaitosten ovet voidaan pitää jatkuvasti sisältä päin lukittuina. Näin ollen valvontaviranomaiset eivät tätä voi hyväksyä. (Valviran ja aluehallintovirastojen linjaus 7/2013.) Ohje kertoo, että lastensuojelulaitosten tuleekin miettiä lukitusjärjestelmää, joka mahdollistaa pääsyn vapaasti kulkemaan sisältä ulos, mutta mikä sitten mahdollisesti estää tulon vapaasti ulkoa sisälle. Ohjeen mukaan myös henkilökunnan lisääminen auttaa, mikäli ohjeistus tuottaa ongelmatilanteita. Ainoastaan liikumisvapauden rajoittamisen päätös tai eristyspäätös voivat antaa mahdollisuuden kyseisten nuorien kohdalla siihen, että he eivät voi vapaasti avata itse ovia. Ohje kuitenkin mahdollistaa, että paikallinen pelastuslaitos saa antaa neuvonnan ovien lukituksista. (Valvira ohje 2013.)

Työpaikan turvallisuuteen liittyy olennaisesti turvalliset työolosuhteet. Mielenrauha Koulutuspalvelu oy:n pääkouluttaja Totti Karpela (2013, 28–29) kertoo selkeästi, että väkivallan uhkaa esiintyvissä työpaikoissa keskeisimmät toimenpiteet ovat ku-

lunvalvonta, ovien lukitsemiset ja hälytinlaitteet. Nämä eivät mitenkään tule toteutumaan Valviran ohjeistusten jälkeen. Myös työturvallisuuslaki (23.8.2002/738) kertoo, että lukitukset ovat olennainen osa työturvallisuutta. Kunnan lukitusmekanismit ja murtosuojat ovat muun rakenteellisen turvallisuuden osalta merkittävää. Sama laki suosittaa myös käyttämään sosiaali- ja terveysalalla metallinpaljastimia ovillaan, että kiellettyjä esineitä ei kulkeutuisi sisään. (Soisalo 2011, 56–61.) Mikäli kalliita kulunhallintajärjestelmiä ei ole mahdollisuus hankkia, voidaan järkevillä toimenpiteillä, kuten lukituksilla saada työpaikka turvallisiksi (Sundell 2014, 52).

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit (2005) kertovat tärkeiksi painopisteiksi turvallisuuden, valvonnan ja rajat. Nämä laatuasiat hälvenevät eittämättä ovien lukitusten ollessa poissa.

3.4 Kodinomaisuus vs. turvallisuus

Lähtökohtaisesti lastensuojelulaitokset pyritään sisustamaan kodinomaisesti. Asuinyksiköllä pitää olla omat sisäänkäynnit, oleskelutilat ja keittiötilaa. Yhteisissä tiloissa on oltava mahdollisuus yksikössä asuvien yhdessäoloon ja ruokailuun. Asuinyksikössä pitäisi olla ainakin oma pienkeittiö ruuanlaiton opetteluun ja viikonloppuaterioiden valmistamiseen. Lapsen omaan huoneeseen tulisi mahtua sängyn lisäksi muitakin huonekaluja, esimerkiksi tuoleja ja pöytä. (Lastensuojelun ympäristö- ja kasvatus 2012.) Monien vaikeimpien väkivaltaongelmien juuret juontavat varhaisiin lapsuudenkokemuksiin ja vuorovaikutuksen ongelmiin. Siksi voidaan sanoa, että parasta väkivallan ehkäisyä on tarjota lapselle kasvuympäristö, jossa on runsaasti rakkautta ja selkeät ja ennakoitavat rajat. (Sinkkonen 2008, 127.) Tämän lisäksi lastensuojelulaki (13.4.2007/417) sallii ottamaan laitoksessa haltuun vain päihdyttävät tai vaaralliset aineet ja esineet. Nuorten huoneet voivat olla siis jo esineiden määrän ja sotkun vuoksi aiheuttava turvallisuusuhkia. Huomioitavaa on myös, että nuori saa lastensuojelulain takaaman käyttörahansa joka tapauksessa. Käyttöraha ei saa enää olla viikkorahamaisesti saatavana, vaikkapa vasta siivousten jälkeen. Siivouksia voi jäädä tämän johdosta tekemättä. Kodinomaisuus on mielestäni täysin katsojan silmissä. Kodinomaisuuden mielikuva on usein nuoren sijoittamalla sosiaalityöntekijällä varsin erilainen kuin vaikkapa

nuorella itsellään. Turvallisuus kuitenkin pitäisi olla aina kaiken lähtökohtana. Kun tilat pidetään siistissä järjestyksessä, ne eivät ole vain turvalliset, vaan myös viihtyisät ja tehokkaat (Soisalo 2011, 58). Soisalo (2011, 59) kertoo myös, että turvalliseen kalustamiseen kuuluu, että työntekijä pääsisi poistumaan huoneista esteettömästi ja helposti, jos tilanne sitä vaatii. Nyt huoneisiin vapaasti tuodut tarpeettomat esineet ja kalusteet aiheuttavat turvallisuusriskejä.

3.5 Itsemääräämisoikeus vs. rajoittaminen

Oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapaus sekä yksityisyyden suoja, uskonnon- ja omantunnonvapaus, omaisuuden suoja, oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, oikeus sosiaaliturvaan ja oikeusturva ovat Suomen peruslailla(731/1999) turvattuja perusoikeuksia. Oikeuksien käytön perustana on yksilön itsemääräämisoikeus eli oikeus määrätä itsestään ja toimistaan (HE 309/1993). Perusoikeuksia voidaan ja joudutaan joissain tilanteissa rajoittamaan. Rajoitusten tulee aina perustua lakiin. Lastensuojelulaki antaa mahdollisuuden rajoittaa erilaisilla rajoitustoimenpiteillä laitoksissa asuvia huostaanotettuja lapsia ja nuoria. (Itsemääräämisoikeuden toteutuminen sosiaalihuollon ympäri- vuorokautisissa palveluissa 2013, 6-8.) Nämä eivät ole uusia asioita. Nyt itsemääräämisoikeus on noussut korostetusti esiin Valviran ja aluehallintovirastojen (AVI:t) yhteisessä valvontaohjelmassa (Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatust 2012).

Nuoret ovat hyvin tietoisia oikeuksistaan ja nämä oikeudet menevät usein liiallisuuteen arjessa. Haastavimmille nuorille on peruskotisääntöjen noudattaminen erityisen vaikeaa. Rajat usein tulevat vastaan ja inhimillinen käytös on kadoksissa. Nuorisokodissa joudutaan nuoreen koskemaan, jos tämä ei suostu siirtymään pois luvattomista huoneista tai paikoista. Samaan tyyliin ihmisiä poistettaisiin kaupoista sulkemisaikaan, jos nämä eivät suostu itse siirtymään. Ravintolaankaan ei ketään valomerkin jälkeen yöksi jätetä. Ohjausta joudutaan siis tekemään erityisnuorisokodeissa ja näin liikutaan harmaalla alueella. Sallitun ja kielletyn toimenpiteen raja ei ole aina selvä.

Itsemääräämisoikeuden toteutuminen ei liity yksin varsinaisten pakotteiden ja rajoittamistoimien käyttöön. Tosiasiallista itsemääräämisoikeuden rajoittamista saat- taakin sisältyä laitosten menettelytapoihin sekä kirjoitettuihin tai kirjoittamattomiin sääntöihin (talon tapoihin). Jotkut toimintatavat voivat olla laitoksissa niin juurtuneita tavoiksi ja kulttuuriin, ettei niitä edes mielletä rajoittamistoimenpiteiksi. Ne voivat jopa olla olennainen osa palvelu- tai kuntoutusprosessia. Monesti kuitenkin toimenpiteiden tarkoituksena on taata asiakkaan itsensä, muiden asiakkaiden tai henkilökunnan turvallisuus tai turvata laitoksen toiminnan sujuvuus. Tällaisia toimia pidetään usein yleisesti hyväksyttävänä. (Itsemääräämisoikeuden toteutuminen sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa palveluissa 2013, 9.) Lapsen oikeudet ja osallisuus menevät helposti sekaisin. Osallisuuden vahvistamiseksi tarvitaan keinoja ja tietämystä paljon, jotta siitä tulisi pysyvä osa lapsen elämää kaikilla osa- alueilla. (Percy-Smith & Thomas 2009, 11.)

Alkuvuonna 2015 sai Vaasassa kohua AVI:n linjaus, että päihdeyksikköön saa tuoda alkoholia ja sitä ei voida ottaa asiakkailta pois (Annala 2015, 5). Tämän kal- taiset linjaukset saavat itsemääräämisoikeuden heikentämään varsinaista autta- mista todenteolla. On hyvä, että toimia valvotaan ja pyritään saamaan hyvää ai- kaiseksi. Työni laitoksessa on tuottanut havainnon ja näkemys yleisestikin on, että laitoksien omia sääntöjä joudutaan turvallisuudenkin nojalla koko ajan poistamaan. Osa maan laitoksia niitä silti pitää toiminnassaan mukana. He kulkevat turvallisuus edellä. Laitosten omilla säännöillä tarkoitan tässä tilanteessa kodeissa tutuksi tul- leita sääntöjä, kuten kotiintuloajat, kännykän käytön kieltäminen yöllä ja esimerkik- si nuorilta turhien tavaroiden poistaminen huoneista.

4 HAASTAVIMMIN OIREILEVIEN NUORTEN PROFIILIT JA HEIDÄN KOHTELU SUOMESSA

4.1 Haastavimmin oireilevien nuorten profiilit

Kitinojan (2005, 196–235) mukaan koulukotiin sijoitettujen nuorten haasteet ovat mitä moninaisempia. Sekä nuorten että heidän perheidensä elämässä on ollut jo paljon ongelmia. Ennen sijoitusta koulukotiin, ongelmat ovatkin usein jo kasaantuneet ongelmaryhmiksi, ja usein vieläpä suuntautuneet selkeästi ulospäin. Koulukoteihin sijoitettujen nuorten yleisimpiä ongelmia ennen koulukotisijoitusta on kaikkia yhdistävän yli 15-vuoden iän lisäksi jo alkanut laitospaikka, käytöshäiriöt rikoksinneen, erilaiset mielenterveyden häiriöt sekä päihdeongelmat. (Kitinoja 2005, 196–235.)

Koulukotia voidaan hyvin verrata tämän hetken erityisnuorisokoteihin. Erityisnuorisokodeista on saatavissa vain vähän tutkittua tietoa, mutta käytännön kokemuksia sitäkin enemmän. Nuoren monioireilevuus on kuitenkin erityisnuorisokoteja yhdistävä teema ja se näyttäytyy selkeästi myös koulukotien asiakaskunnissa. Tulen nyt käsittelemään pitkälti Kitinojan (2005, 203–235) näkemystä koulukotien asiakkaiden taustoista ja täydennän sitä uusimmilla trendeillä ja ilmiöillä. Kitinojan (2005, 208) mukaan koulukodissa asuvilla nuorilla on käyttäytymiseen ja toimintatapoihin liittyviä ongelmia kuten nuoren poissaolot kotoa, väkivaltaisuus, karkailut, tottelemattomuus ja rajattomuus sekä myöskin kuljeskeleva levoton olemus, raivokoh- tausten saanti ja sopeutumisongelmat. Näin ei ole kaikilla koulukodeissa asuvien kohdalla, mutta nämä ovat yleisimmät ongelmat.

Lehto-Salo (2011, 5-6) mainitsee osuvasti, että nuorilla on monesti ”oikeasti hätä”. Apua ei osata pyytää ja se torjutaan. Apua halutaan, mutta siihen ei uskota tai luoteta. He osaavat oirehtia – se on tapa, jolla he kertovat omasta ahdingostaan. Kouluongelmat ovat monella nuorella lähes aina jollain asteella, eli jonkinlaisia kouluun liittyviä ongelmia on nyt tai on ollut olemassa ennen koulukotia. Kouluongelmiin voidaan listata koulupoissaolot, kouluvaikeudet ja koulunkäynnin keskeyttäminen. Päihdeongelmat ovat huolestuttavasti lisääntyneet laitosten asiakaskunnassa. Päihdeongelmiin lasketaan luonnollisesti päihteiden käyttö. Isoimpina on-

gelmana näistä on huumeiden käyttö. Alkoholin käyttö on jo monelle nuorelle tullut ongelmaksi ja muodostanut uusia ongelmia. Myös huumekeilut ja lääkkeiden väärinkäyttö sekä imppaus kuuluvat tähän ryhmään. On tutkittu, että noin puolella koulukotiin sijoitetuista nuorista oli jonkin asteen päihdeongelma ennen sijoitusta. (Kitinoja 2005, 209–210.) Alkoholin käyttö johtaa epäjohdonmukaiseen ja ennalta-arvaamattomaan käyttäytymiseen ja heikentää impulssikontrollia, jolloin riskialtis käytös lisääntyy. Muutoin voidaan mainita väkivalta ja itseä sekä toisia vaarantava käytös. On siis tutkittua, että päihdehäiriön yhteydessä esiintyy yleisimmin myös käytöshäiriö. Ja tämä esiintyy vielä nousevassa määrin verrannollisesti. Mitä vakavampi on päihdehäiriö, sitä vakavampi on myös käytöshäiriö. (Lehto-Salo 2011, 31.)

Omana ryhmänään ovat myös nuoret, joilla on ilmennyt ongelmia sijaishuoltopaikoissaan. Nämä nuoret ovat siis jo laitосkierteessä. Syinä ongelmiin ja mahdolliseen laitoksen vaihtoon saattavat olla karkailu, ylipäänsä ongelmat, sitoutumattomuus, sijaishuoltopaikan riittämättömyys ja työntekijöiden turvallisuuden vaarantuminen. (Kitinoja 2005, 215–216.) Oman kokemukseni perusteella tapaan harvoin työssäni nuorta, joka olisi ensimmäistä kertaa laitoksessa.

Rikollisuudella on suuri rooli koulukoteihin sijoitettujen nuorten, erityisesti poikien elämässä. Omaisuusrikokset, väkivaltarikokset, huumausainerikokset ja liikenneriikokset ovat yleisimpiä nimikkeitä. Varsinkin väkivaltarikosten tekijöihin törmää valittavan usein. Monia ongelmia tulkitaan mielenterveyshäiriöiksi. Usein tulkinnat oireista vaihtelevat riippuen määrittelijästä eli lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä tai lääkäreistä. Joka tapauksessa näitä häiriöiden omaavia nuoria hoidetaan niin terveydenhuollon kuin lastensuojelunkin piirissä. Kyseiseen joukkoon voi kuulua masennusta, itsetuhoisuutta, levottomuutta, käytösongelmia, väkivaltaisuutta, keskittymisongelmia, impulsiivisuutta, ahdistuneisuutta sekä erilaisia pelkoja ja mielialan ongelmia. (Kitinoja 2005, 216–219.)

Väkivallan kollektiivisuus koskee jossain määrin kaikkia nuoria, jotka ovat jonkin ryhmän sosiaalisessa vaikutuspiirissä. Väkivalta on tapa saavuttaa sosiaalista asemaa ryhmässä, lujittaa ryhmäkiinteyttä tai ratkoa eteen tulevia ongelmia. Nuoret usein kertovat, että on parempiakin keinoja kuin väkivalta, mutta monesti ryhmän paine vie voiton. Väkivallasta luopuminen saattaa merkitä ryhmästä erotta-

mista. Tämä koskee sekä laitospelämää että muuta sosiaalista yhdessäoloa. (Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2004, 182.) Edellä mainitut asiat ovat tuttuja laitoksissa. Se, että nuoret tulevat useimmiten samoilta pääkaupunkiseudun alueilta jo valmiiksi, saa aikaan heti ryhmittymiä. Tämän johdosta termi ”laitosnuoret” on myös aika usein välittömästi käytössä. ”ME” toimitaan yhdessä ja puolustetaan toisia. Ryhmään kuuluminen on tärkeää ja sen ulkopuolelle jääminen katastrofi. Tavallisesti nuoret valitsevat ennemmin ryhmän, mikä saattaa merkitä sisäisen autonomian huomattavaa kaventumista (Sinkkonen 2006, 157). Tämä ilmiö ei kuitenkaan onneksi päde läheskään kaikkien erityisnuorisokodeissa olevien kohdalla.

Tätä tilannetta ei mitenkään helpota 2000-luvulla selkeästi lisääntynyt nuorten väkivaltaisuus. Huomioita ovat saaneet dramaattiset väkivallanteot, järkyttävät kouluampumiset. Koulukiusaaminen on ilmiö, josta on syytä olla huolissaan myös. Kiusaamisen uhriksi joutumisen seuraamukset voivat olla hyvinkin pitkäaikaisia ja vahingollisia. (Kaltiala-Heino 2013, 79.) Se, että nyt nämä jo väkivaltaa käyttäneet ja osittain sen johdosta lastensuojelun sijoitukseen joutuneet nuoret nyt ovat samassa laitoksessa, ei välttämättä palvele kaikkien etua.

Aggressio-oireet, jotka kuuluvat käytöshäiriöihin, ovat usein yhteydessä varhaisen huolenpidon riittämättömyyteen tai traumaattisiin kokemuksiin. Aggression oireet voivat ilmetä räjähtävinä, nopeasti tilanteissa syntyvinä ja vaikeasti kontrolloitavina aggressioina, jonka taustalla on usein perheväkivaltaa ja hyväksikäyttöä tai sitten harkittuina aggressioina, joihin voidaan lukea rikokset, kiusaaminen ja kavereiden hallinta. Tämän tyyppistä toimintaa voidaan kutsua ”psykopaattiseksi” toiminnaksi. (Lehto-Salo 2011, 19.) Raivokohtauksia ja muunlaista sopimatonta käyttäytymistä esiintyy myös, kun nuorelle asetetut kognitiiviset eli ajatteluun ja tietämykseen pohjautuvat vaatimukset ylittävät nuoren kyvyn reagoida joustavasti ja sopeutuvasti (Greene 2008, 30).

Nykyään on monella lastensuojelun sijoittamalla lapsella tai nuorella olemassa lääkitys, josta on apua impulsiivisuuden ja aggressiivisuuden hallinnassa. Niiden käyttö tuskin kuitenkaan johtaa mihinkään hyvään, mikäli ei ole käytössä niiden rinnalle muita toimenpiteitä. Lääkkeet sellaisenaan kyllä saavat tasattua pahimpia raivokohtauksia ja auttavat esimerkiksi lastenkodin tai perhekodin aikuisia kestämään pahimmat kriisivaiheet. (Sinkkonen 2008, 134.) Tässä tullaankin tilantee-

seen, kun nuorisokodissa iso 17-vuotias poika saa näitä raivokohtauksia. Lastensuojelun keinot saattavat olla silloin vähissä. Ongelmia lisää, jos lääkkeiden rinnalle ei suostuta muihin apuihin, kuten terapiaan tai eri keskusteluryhmiin. Lastensuojelun työntekijän tulisi saada omalla ammattitaidollaan uhkaava tilanne rauhoittumaan (Pernaa 2013, 26–29). Tämä ei kuitenkaan aina vielä riitä, eikä toimi monestikaan silloin, jos sekavuuden taustalla on alkoholia ja huumeita. Lisäksi vielä haluan mainita Newhillin (1995, 631–636) riskiarvion tavanomaista suuremmasta mahdollisuudesta turvautua väkivaltaan. Newhill kertoo, että tällainen mahdollisuus kasvaa mikäli asiakas on nuori mies, joka on 1) käyttäytynyt aikaisemmin väkivaltaisesti, 2) käyttää tai on käyttänyt päihteitä, 3) omistaa aseensa ja 4) on syyllistynyt rikoksiin. Tämä on hyvin tuttu ja konkreettinen lista erityisnuorisokotien asiakkaiden taustoista.

Viimeisinä vuosina on räjähdysmäisesti lisääntynyt töhriminen ja sotkeminen. Onko se sitten häiriköintiä, rikollisuutta vai käytösongelmaa, sitä harvoin määritellään. Voidaan kuitenkin sanoa, että assosiaatiot pelottavista jengeistä, junien töhertelijöistä, skineistä ja nuorisorikollisista ovat vähemmän mukavia (Sinkkonen 2006, 159). Joskus se on suoraa protestointia ja mielensä osoittamista laitosta tai yhteiskuntaa kohtaan. Työssäni erityisnuorisokodissa on ollut nuoria, joiden on ollut pakko päästä sotkemaan ja piirtämään töhryä seinään, ilman mitään sen kummempaa syytä. Kukaan ei tiedä, mistä on kysymys. Joka tapauksessa korvausarvoltaan ja lopputulokseltaan puhutaan rikoksista ja isoista summista. Mainitsen tässä yhteydessä Helsingin kaupungin tiedoista asiaa selventävän uutisen, jossa mainittiin, että töhrintä lähtenyt nousuun Helsingissä. Vuoden aikana oli löytynyt 12 500 erilaista töhryä kaupungista ja näiden putsamiseen kuluu rahaa 1,5 miljoonaa euroa. (Töhrintä lähtenyt nousuun Helsingissä 18.11.2014.)

Laitoksissa on paljon sijoitettuja nuoria, joiden ongelmat liittyvät suoraan näiden seuraan. Puhutaan vahingollisesta ystäväpiiristä. Usein tilanne on se, että vieteään aikaa vanhempien huumeidenkäyttäjien tai muuten vaan huonon porukan mukana, mikä on vahingollista nuorelle. Työillä vanhemmat miesystävät ovat useimmiten se peruskuvio, josta vanhemmat ja auttajat haluavat heidät pois. Tähän samaan kohtaan liittyy olennaisesti seksuaalikäyttäytymiseen liittyvät ongelmat, varsinkin työillä. Useimmiten se puetaan sanoiksi ylikorostuneen seksuaali-

sen käyttäytymisen ja pukeutumisen muodossa. (Kitinoja 2005, 230–231.) Viimeisenä kohtana voidaan mainita koti- ja perheongelmat. Näihin ongelmiin lasketaan lapsesta riippumattomia ongelmia. Kukaan ei kuitenkaan pelkän perheongelman takia muuten kuulu tähän käsittelemääni vaikeasti oireilevien nuorten ryhmään. Usein tilanne on, että monella jo muuten ongelmaisella nuorella on myös perheongelma. Perheongelmista voidaan mainita joko toisen tai molempien vanhempien kasvatuskyvyn ja taidon puute tai voimattomuus sekä äidin voimattomuus eroperheissä. Ongelmat usein näissä tapauksissa liittyvät vanhempien päihdeongelmiin, kodin kasvuolosuhteisiin, ristiriitoihin ja vanhempien väkivaltaisuuteen. Ylipäänsä siis siihen, että kotona ei voi nyt alaikäinen asua turvallisesti. (Kitinoja 2005, 233.)

4.2 Lastensuojelulain soveltamisongelmat haastavimpien nuorten kohdalla

Jo vuonna 2002 Riitta Viialainen mainitsee osuvasti Dialogi-lehden pääkirjoituksessa, että on valitettavaa, kun erinomaista työtä tekeville väkivaltaisista nuoria hoitavilta laitoksilta viedään työrauha pois, vähentämällä kasvatukseen käytettyjä keinoja. (Viialainen 2002, 3.) Jo tuolloin oli hankaluuksia muun muassa lasten kiinnipitojen suhteen ja pelkoa toimia. Karkaavaa lasta ei voinut ottaa kiinni, vaan juosta esimerkiksi tämän rinnalla ja motivoida palaamaan.

Lastensuojelulain mukaisilla rajoitustoimenpiteillä tarkoitetaan laitoksessa sijaishuollossa olevaan lapseen kohdistettavia rajoituksia (Saastamoinen 2008, 141). Näihin rajoituksiin kuulee muun muassa henkilötarkastusta, kiinnipitämistä, liikkumisvapauden rajoittamista, eristämistä ja erityistä huolenpitoa. Mainituista rajoituksista esimerkiksi lastensuojelulain mukainen kiinnipito ei ole mikään yksiselitteinen asia fyysisesti aikuisen kokoisen nuoren kanssa. Lastensuojelulain mukaisessa kiinnipitämisessä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi lapsen rauhoittamiseksi pitää kiinni lapsesta jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisen perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittamisen estämiseksi välttämätöntä (L 13.4.2007/417). Poliiseilta asiat luonnistuvat helposti, koska heillä on käytössään voimankäyttövälineitä ja myöskin terveydenhuollon yk-

siköiden käyttämät lepositeet edesauttavat kaikkien turvallisuutta. Tässä kohtaa täytyy muistaa, että lastensuojelulain kiinnipito ei koskaan saa sisältää mitään apuvälineitä (L 13.4.2007/417). Pienien lasten kohdalla kiinnipidot järjestyvät mallikkaasti lastensuojelulaitoksissa.

Luvun alussa viittaamani Viialaisen teksti on yhä ajankohtainen, koska esimerkiksi nuoren lähtiessä karkuun ei edellytyksiä nuoren kiinniottamiseen lastensuojelulaisista löydy. Jos nuori ei halua uskoa puhetta, hän voi lähteä karkuun.

Hoidon saatavuudessa sijaishuollossa oleville lapsille on ollut vuosikausia ongelmia, vaikka hoidon saatavuutta on pyritty turvaamaan hoitotakuuta koskevilla säännöksillä. Tämän vuoksi lapsia on jouduttu hoitamaan heidän sairauksistaan huolimatta pelkästään lastensuojelun avohuollon tukitoimin tai huostaanotettuna lastensuojeluyksiköissä. Yleiset kokemukset esimerkiksi siitä, että lapsen käytösongelmiin on haettu apua ja lopputuloksena on ollut yllättäen huostaanotto, eivät ole harvinaisia. Kenties vasta sijaishuollon aikana lapselle on tehty tarvittavat terveydenhuollon tutkimukset ja todettu lapsella olevan esimerkiksi neurologinen sairaus tai kehitysvammaisuus, jonka hoitona huostaanotto ja sijaishuolto ovat täysin väärä. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 21.) Tämä usein tuo eteen sen vaikeuden, varsinkin isokokoisten nuorten kohdalla, että ajaudutaan aivan toisenlaisiin ongelmiin. Pienempien lasten kohdalla vielä henkilökunnan resurssit riittävät, mutta sitten isompien kohdalla oikean avun tarpeen saantiin on jo usein kiire.

4.3 Huostaanotettujen laitosten rikostuomiot

Tuomittaessa rangaistusta 15 - 17 -vuotiaana rikoksen tehneelle noudatetaan sääntöä, jonka mukaan rangaistuksen määrä on enintään 3/4 siitä, mitä täysi-ikäiselle tekijälle tuomittaisiin. Alle 18-vuotiasta ei yleensä tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Hänet voidaan jättää myös rangaistukseen tuomitsematta, jos oikeus katsoo, että hän ottaa opikseen ilman rangaistustakin. Nuorten rikosasiat on käsiteltävä kiireellisesti. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita 4 – 12 kuukauden pituinen nuorisorangaistus. Sen tarkoituksena on erityisesti uusien rikosten ehkäisy ja rikoksen tekijän sosiaalisen selviytymisen edistäminen. Nuorisorangaistusta ei suoriteta rangaistuslaitoksessa mutta tuomittu on

koko rangaistuksen ajan valvonnassa. Nuorisorangaistukseen kuuluu valvonnan alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistus sisältää lisäksi valvottua palkatonta työntekoa ja työelämään perehtymistä. Myös päihteiden käyttöä valvotaan. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanosta huolehtii Rikosseuraamuslaitos. Jos tuomittu nuori rikkoo nuorisorangaistuksen suorittamisesta hänelle annettuja määräyksiä tai tekee uusia rikoksia, hänet voidaan tuomita sen sijasta muuhun rangaistukseen, esimerkiksi ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vahingonkorvausvelvollisuus on olemassa aina yli 15-vuotiaalla. (Nuori rikoksentekijä 2015.)

Oikeusmallin piirteisiin kuuluu, että huomio kiinnitetään ensisijaisesti lapsen tekkoon ja ajallisesti sen tekohetkeen. Seuraamuksena järjestettävien laitosseuraamusten kesto on suhteutettu teon vakavuuteen ja seuraamus on ennalta määrätyn pituinen. Lapsen, hänen tekonsa ja mahdollisten seuraamusten arviointi kuuluu tuomioistuimissa toimiville juristeille. Tuomioistuimissa toimii lasten ja nuorten asioihin erikoistuneita ja koulutettuja oikeusoppineita. Vastaavasti huoltomallissa lähtökohtana on lapsen tuen ja hoidon tarve, jota arvioivat ensisijaisesti lastensuojelun ja sosiaalityön ammattilaiset. Aikaulottuvuudella huomio kiinnittyy tekoa laajempaan aikaperspektiiviin, jolloin nykyhetken tuen ja hoidon tarpeille etsitään selityksiä elämänhistoriasta, mutta samalla arvioidaan, millaisiin toimenpiteisiin tulevaisuudessa tulisi ryhtyä, jotta lapsen tuen ja hoidon tarve tyydyttyisi. (Harrikari 2006, 251.)

Greenen (2008, 124) mukaan useimpien mielestä lapsen saattaminen vastuuseen teoistaan tarkoittaa rangaistusta. Monet ovat sitä mieltä, että jos lapsen kärsimät seuraamukset tähänastisista kohtauksista eivät ole saaneet häntä lopettamaan raivoamista, syynä täytyy olla se, että rangaistukset eivät ole tuottaneet riittävästi kärsimystä. Joten he lisäävät kärsimystä. Suurin osa tulistuvista lapsista on kärsinyt enemmän kuin useimmat koko elämänsä aikana. Jos kärsimys tepsisi, tuloksia olisi saatu aikaan jo kauan sitten. Tätä voi tietyllä tavalla peilata myös vankilan tarjoamiin rangaistuksiin.

Myös lastensuojelu ja sen asema yhteiskunnallisten käytäntöjen joukossa on joutunut uudelleen arvioitavaksi. Julkisessa ja poliittisessa keskustelussa on esitetty

puheenvuoroja, joissa lastensuojelun tehtäväksi on muotoiltu rikollisuuden ehkäisy. Lastensuojelutoimenpiteitä on luonnehdittu tehottomiksi vaikuttamaan lasten ja nuorten rikollisuuteen, koska niillä ei ole rikosoikeudellisten rangaistusten tavoin riittävää yleistävää pelotevaikutusta. Lastensuojelutoimenpiteet eivät perustu rikosoikeudellisten rangaistusten tavoin yhdenvertaisuuden toteutumiseen (samasta teosta samanlainen seuraamus), vaan lapsen yksilölliseen tarpeeseen. On kuitenkin selvää, että lastensuojelutoimenpiteet, jotka ehkäisevät yksittäistä lasta ryhtymästä uusiin rikoksiin, ovat myös lapsen etu. (Harrikari 2006, 269.)

Nämä kaikki kauttaaltaan ovat tuottaneet sen, että ehdollisia tuomioita voidaan asettaa ”uhkailuista” huolimatta lukuisia päällekkäin, sekä valitettavasti myös nuorisorangaistuksen epäonnistumiset eivät ole johtaneet siihen ehdottomaan tuomioon. Tämä on saanut aikaan sen, että nuoret pitävät tuomioita merkityksettöminä ja pääsevät lastensuojelun laitossijoituksen varjolla välttämään monen kohdalla tarvittavan pysäytyksen. Pysäytyksellä tarkoitan tässä kohdassa ehdotonta vankeusrangaistusta. Sakot ovat jo monen kohdalla kertyneet sellaisiin summiin, että niitä ei ole mahdollista maksaa. Nyt summa vain kasvaa tulottomalla nuorella lisää ja seuraa tätä mukanaan pitkän aikaa elämässä. Monen kohdalla summalla ei ole mitään merkitystä, sen annetaan kasvaa. Siihen tulevat lisäsakot eivät siis vaikuta yhtään mitään. Tämänkin johdosta pysäytys olisi usein tarpeen. Sakkosummakaan ei enää kymmenien vuosien jälkeen hankaloittaisi elämää. Se olisi kuitattu ehdottomalla tuomiolla. Rikosoikeuden professori Terttu Utriainen kertoo Ilkka-lehdessä ehdollisten tuomioiden olevan vain pelkkiä varoituksia, joilla ei ole muita seuraamuksia kuin merkintä rikosrekisteriin, eli tuomittu voi jatkaa elämäänsä käytännössä tavalliseen tapaan (Kärki 2015, 10).

4.4 Haasteellisimmat nuoret muiden toimijoiden asiakkaina

2000-luvun taitteessa nuorten määrä lastensuojelun asiakkaina on kasvanut tasaisesti ja kasvu on asettanut haasteita lastensuojelun ohella monelle muullekin toimijalle. Näyttäisi siltä, että erityisesti suurkaupunkien kouluikäisten lasten ja nuorten määrä olisi lisääntynyt lastensuojelun, kuten muidenkin toimijoiden asiakkuuksissa. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 176.)

Nuorten kohtelu vaihtelee useimmiten sen mukaan, minkä instituution kautta heidän tilannettaan on alettu hoitaa. Vankila tarjoaa rikosoikeudelliseen vastuuseen päässeille ja vielä alle 18-vuotiaille hyvinkin erilaista toimintaa, kuin erityisnuorisokodit. Vankiloissa on omat sääntönsä ja niitä ei voi mitenkään vertailla lastensuojelulain pykäliin. Opas Oulun vankilan vangeille 2014 kertoo tarkat säännöt ja määrittelee turvallisuuden kannalta oleelliset asiat. Niissä asioissa ei ole tulkinnan varaa. Jo pelkästään oman rahan hallussapito ei ole mahdollista. Oulun vankila on pääosin varattu tutkintavangeille ja tämänkin johdosta siellä on myös siis alaikäisiä vankeja. Vankien hallussa ei voi olla mitään vaarallista tai luvatonta ja sellaisen kulkeutuminenkin osastoille on vaikeaa. Vankilassa työskentelee pääosin vartijoita, mutta toisaalta sitten paljon myös toimintaa ja vankien asioita ulkomaailmaan hoitavia ihmisiä. Vartijat vastaavat vankilan turvallisuudesta ja järjestyksestä. Vankila on suljettu ja sen sisälläkin kulkeminen on luvan varaista. Puheluita vangit voivat soittaa 10 minuuttia päivässä. Omia puhelimia vangeilla ei ole, kuten ei kameoroitakaan tai muita tiedon tallentamiseen kykeneviä laitteita. Vankien huoneet on pidettävä kalusteluettelon mukaisessa järjestyksessä ja julisteita saa kiinnittää vain pieneen kiinnitysalustaan määrättyyn kohtaan. Vangit ovat lukittuina selleissään päiväjärjestyksessä määrättyinä aikoina. Mikäli vanki ei ole tällöin paikalla, voidaan hänelle määrätä kurinpitorangaistus. (Kyngäs 2014, 13–16.) Vankiloiden täytyminen ja uusien rankaisumallien tuleminen on osaltaan syynä yhdyskunta-seuraamusten tulemiseen. Vankeudelle mietittiin vaihtoehtoisia keinoja. Nuoret varsinkin, omaisuusrikolliset sekä lievempiä väkivaltarikoksia tehneet, joiden kohdalla vankila ei ollut aivan välttämätön saivat tällöin muuta rangaistusta. (Bottoms, Rex & Robinson 2004, 4.) Työni nuorisokodissa on tuottanut kuitenkin havainnon, että nuorisokodin käyttäminen näissä tilanteissa rankaisumuotona, ei ole useinkaan riittävä. Nuorisokoti ei ole rangaistuslaitos.

Poliisi tarjoaa puolestaan hyvin samanlaista kohtelua alaikäisille nuorille, mikäli he syyllistyvät sellaiseen häiriöön, että kiinnioton kriteerit täyttyvät. Useimmiten pienikin rikos saa poliisin puuttumaan asioihin. Jos kiinniottettava yleisen kiinniotto-oikeuden käyttämisen yhteydessä tekee vastarintaa tai pakenee, kiinniottaja saa käyttää sellaisia kiinniottamisen toimittamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää kokonaisuutena arvostellen puolustettavina, kun otetaan huomioon rikoksen laatu, kiinniottettavan käyttäytyminen ja tilanne muutenkin. (Poliisin oikeu-

det 2015.) Työni nuorisokodissa on tuottanut monia havaintoja poliisin ja sijoitettujen nuorten välisistä tilanteista. Poliisit joutuvat käyttämään usein voimakeinoja sekä voimankäytön eri välineitä taltuttaakseen päihteiden vallassa olevia, väkivaltaa käyttäviä nuoria. Näissä tilanteissa ei lastensuojelulain toimet enää riitä. Poliisin toteuttama talteenotto on useimmiten vuorokauden mittainen, jonka jälkeen nuori palautuu takaisin sijaishuoltopaikkaansa tai mikäli rikos on ylittänyt vakavampia asianhaaroja, kiinniotto voi jatkua.

Terveydenhuolto voi myös olla näiden samojen nuorten hoitopaikan järjestäjänä. Alaikäisen henkilön hoitoon määräämisen välttämättömänä edellytyksenä ei ole mielisairauden asteinen mielenterveyden häiriö. Alaikäinen voidaan määrätä hoitoon myös, jos hän on vakavan mielenterveyden häiriön vuoksi hoidon tarpeessa, ja muut mielenterveyspalvelut eivät sovellu käytettäväksi. Kysymyksessä olevia vakavia mielenterveyden häiriöitä voivat olla muun muassa hyvin vakavat käyttäytymisen häiriöt, hyvin vakavaa itsetuhoisuutta aiheuttavat häiriöt ja hyvin vakavat syömishäiriöt. Henkilö voidaan ottaa tarkkailuun sairaalaan, jotta voidaan selvittää, onko edellytyksiä määrätä hänet tahdosta riippumattomaan hoitoon. Tarkkailuun lähettämistä varten lääkärin on tutkittava potilas. Jos lääkäri katsoo, että potilaan hoitoon määräämisen edellytykset ovat todennäköisesti olemassa, hän kirjoittaa tarkkailulähetteen (M1-lomake) (Hoitoon määrääminen 2015.) Vuosien työni nuorisokodissa on tuottanut monia eri havaintoja yhteistyöstä psykiatristen tahojen kanssa. Useimmiten itsetuhoisen, väkivaltainen ja tappouhkauksia jaellut nuori palautuu tämän tarkkailun jälkeen takaisin sijaishuoltopaikkaansa. Tarkkailu on normaalisti neljän päivän mittainen. Päätöksen hoidon lopettamisesta tekee tämän jakson perusteella psykiatrisesta hoidosta vastaava ylilääkäri (Hoitoon määrääminen 2015). Psykiatriset osastot ovat sairaala-alueen vuoksi henkilökuntavahvuuksiltaan isoja, sekä osastoilla on mielenterveyslain (14.12.1990/1116) mukanaan tuomat rajoituskeinot.

Suomalaisessa oikeusjärjestyksessä alle 15-vuotiaat väkivallantekijät ohjautuvat lastensuojelun ja psykiatrian interventioihin, kuten myös merkittävä osa rikosvastuikään tulleista mutta vielä alaikäisistä rikoksentekeijöistä. Mielenterveyden häiriöihin liittyvä vaarallisuus muita kohtaan tunnetaan länsimaissa tahdosta riippumattoman psykiatrisen hoidon kriteerinä. Tytöt joutuvat aggressiivisuuden takia tah-

dosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon herkemmin kuin pojat, jotka taas ohjataan meillä todennäköisemmin lastensuojelun piiriin. (Kaltiala-Heino 2013, 88–89.)

Psykiatrian puolelta ehkä yksi tunnetuimmista psykiatrissa sairaala-osastoista alaikäisille on Tampereen Pitkänniemen sairaalan EVA-yksikkö. EVA on lyhenne sanoista erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrinen tutkimus- ja hoitoyksikkö. EVA:n (EVA-yksikkö, 2014) esitteen mukaan mainitaan toiminnasta seuraavaa: ”Yksikkömme on valtakunnallinen erityistason tutkimus- ja hoitopaikka, jonne nuoret tulevat useimmiten maamme nuorisopsykiatrisista yksiköistä tai sosiaalialan laitoksista. Tutkimme, hoidamme, kasvatamme ja kuntoutamme alle 18 -vuotiaita nuoria, jotka tarvitsevat vakaviin mielenterveydellisiin ongelmiinsa liittyvien väkivalta- ja impulssiongelmien välttämiseksi turvaosasto-olosuhteita.” Röning (2013) vielä jatkaa EVA:n profiilista ja tiloista artikkelissaan: ”Paloturvalliset kankaat, peilit upotettu seiniin, tuotavista esineistä tarkka ohjeistus, ovet lukossa, myös vierailijat metallinpaljastimen läpi ja henkilöresurssi sekä hälytysvalmius loistoluokkaa.” Näitä asioita, kun lukee, niin ei voi samana päivänä puhua lastensuojelulain antamista mahdollisuuksista.

5 TUTKIMUKSENTOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tavoite ja kohderyhmä

Opinnäytetyössäni tutkin erityisnuorisokotien turvallisuustilannetta tänä päivänä, työntekijän näkökulmasta. Kenttä lastensuojelussa on paljon muuttunut vuosien varrella ja se on tuottanut oman kokemukseni mukaan paljon lisää haasteita. Valitsin tutkimuskysymyksiksi kolme erilaista kysymystä, joita tulen selvittämään kohderyhmäni avulla. *Mikä haastaa turvallista työtä nuorisokodissa?* Tärkeä kysymys ja siihen haluan saada monipuolisia vastauksia seuraavista näkökulmista: nuoret, puitteet ja säännökset. *Mikä vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen nuorisokodissa?* Turvallisuuden tunne on yleisesti ottaen yksi ihmisen perustarpeista, sen puuttuminen ei johda mihinkään hyvään. Eri asiat kuitenkin vaikuttavat yksilöllisesti tähän, siihen haluan saada vastauksia. *Mitä pitäisi muuttaa, että olisi turvallisempaa?* Tämä oli viimeinen tutkimuskysymys ja sen kautta oli tarkoitus saada kehitysehdotuksia tulevaisuuteen.

Kohderyhmänä opinnäytetyössäni on erityisnuorisokotien henkilökunta. Henkilökunta koostui viiden eri laitoksen henkilökunnasta, mutta heidän työuriltaan löytyi kokemusta viidestätoista eri erityisnuorisokodista. Suurin osa kyseisistä laitoksista kuului erityisnuorisokotien luokkaan erityisen huolenpidon valmiuden johdosta. Pyrin toteuttamaan tutkimuksen laajasti, 20 eri ammattilaiselle. Fokusryhmähaastatteluihin osallistui 13 työntekijää ja teemahaastatteluihin 7 eri työntekijää. Kaksi ryhmässä toteutettua fokusryhmähaastattelua kokosivat haastateltavien kokemusvuosien määrässä lähes sadan vuoden kokemuksen lastensuojelun sijaishuollosta. Nämä 2 eri työryhmää, samasta laitoksesta, tarjosivat oivan foorumin erityisnuorisokotien moninaiseen ja mielenkiintoiseen kenttään. Osa ryhmäläisistä on toiminut työryhmänä jo lukuisia vuosia, osa vasta hetken. Yksilöhaastatteluissa sain tietoa eri puolilta Suomea, eri laitoksien turvallisuuteen liittyvistä tilanteista henkilökunnan näkökulmasta. Yksilöhaastattelujen henkilöt pyrin valitsemaan niin, että saan tietoa monissa eri laitoksissa työskennelleiltä ihmisiltä ja kaikki yksilöhaastatellut olivat myös eri laitoksista. Lisäksi henkilöjen valinnassa pyrin ottamaan kokeneita työntekijöitä, koska ryhmässä sain hyvää tietoa jo kokemattomil-

takin työntekijöiltä. Haastattelin myös erityisnuorisokodissa satunnaisesti olevan vartijan. Näin sain myös ulkopuolisen silmin tilanteesta tietoa sekä erilaista näkökulmaa. Vartija on usein paikalla silloin, kun on jokin hätä, eli hyvin vahvasti turvallisuuteen liittyvissä teemoissa.

Haastatteluihini osallistuneet henkilöt omasivat kokemusta viidestätoista eri lastensuojelulaitoksesta, joten näkemystä asioista lähtökohtaisesti oli. Haastateltavani olivat peruskoulutukseltaan sosionomeja, sairaanhoitajia, lähihoitajia, nuorisohjaajia sekä muita ammattikuntien edustajia. Muutama haastatelluista oli lisäksi suorittanut lisäopintoina ylemmän AMK-tutkinnon sekä psykoterapeuttisia opintoja ja osalla työurat aiemmissa työpaikoissa, kuten sairaaloissa, olivat hyvinkin mittavat. Haastatelluissa oli mukana niin miehiä kuin naisia, tällä kertaa miesten osuus oli suurempi. Miehiä oli haastatelluissa 14 ja naisia 6. Haastateltavien työkokemuksissa oli suuria eroja, joidenkin kokemus saattoi kattaa yli kymmenen vuotta, kun taas jotkut olivat vasta ensimmäistä vuottaan lastensuojelussa. Keskiarvo lastensuojelun työkokemusvuosissa oli noin viisi. Kontaktit valtaosaan haastatelluista oli jo olemassa työhistoriani kautta ja näihin yhteydenotot alkuun puhelimen välityksellä olivat helppoa. Fokusryhmähaastattelut taasen sulautin isomman konsernin sisälle, erityisyksiköissä pitämieni turvallisuuskoulutusten lomaan. Haastateltavien saaminen ei ollut näin hankalaa. Turvallisuuskoulutukset keskittyvät erityisnuorisokodeissa useimmiten ennakointiin, turvallisiin toimintatapoihin ja väkivaltaisen asiakkaan kohtaamiseen liittyvään dialogiin. Koulutukset rakennetaan laitospäivittäisesti ja ne voivat olla uusille työntekijöille suunnattuja tai sitten kertaavia. Useasti nämä koulutukset sisältävät myös lastensuojelulain mahdollistaman kiinnipito-osuuden harjoittelun. Mielenkiintoni aiheeseen turvallisuuskouluttajankin näkökulmasta on vankka.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelminä opinnäytetyössäni käytin kvalitatiivisia eli laadullisia menetelmiä. Lähtökohtana laadullisissa tutkimuksissa on todellisen elämän kuvaaminen ja siihen sisältyvä ajatus todellisuuden moninaisuudesta. Kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä on tutkia asioita mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja pikem-

minkin löytää ja paljastaa totuuksia, kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Tutkija näin ollen luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin mittausvälineillä hankittuun tietoon. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164.) Voidaan myös sanoa, että kvalitatiivinen aineisto on kontekstisidonnaista. Omassa tutkimuksessani kaikki aineisto liittyy erityisnuorisokoteihin. Kvalitatiivisen tutkimuksen muita ominaisuuksia ovat tulkitsevyys, reflektiivisyys, luonnollisuus, tapauskohtaisuus sekä induktiivisuus. (Schreier 2012, 22–28.)

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2011, 71). Aineistonkeruun menetelmänä päätin käyttää haastatteluja. Haastattelu on yksi tiedonhankinnan perusmuoto. Käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteissä tutkimushaastattelu on eri muodoissaan käytetyimpiä menetelmiä. Haastattelu soveltuukin joustavana menetelmänä monenlaisiin tarkoituksiin, sitä voidaan käyttää lähes kaikkialla ja sen avulla voidaan saada syvällistäkin tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 11.)

Käytin tutkimuksessani sekä ryhmälle tarkoitettua fokusryhmähaastattelua, että yksilöille teemahaastattelua. Näin pyrin saamaan kattavan ja monipuolisen kuvan tutkimukseni aihealueesta. Fokusryhmähaastatteluissa sain tietoa kattavasti ja paljon, melko nopeasti. Ryhmä täydentää toistaan ja vuosien yhteinen kokemus saa työryhmästä paljon irti myös haastattelussa. Jo fokusryhmähaasteluilla olisin päässyt aika hyvään tulokseen, mutta teemahaastattelut yksilöille kohdennetusti kiehtoivat. Teemahaastatteluissa pystyin kohdentamaan vielä paremmin kysymyksiä ja esittämään helpommin tarkennuksia, koska siinä oli oikeastaan keskustelun osapuoli. Fokusryhmässä annoin paremminkin ryhmän keskustella, toimin vain aiheen antajana.

5.2.1 Fokusryhmähaastattelu

Erityinen ja paljon käytetty haastattelumenetelmän muoto on englanninkieliseltä nimeltään *fokus group interview*, jonka voi suomentaa myös *täsmäryhmähaastatteluksi*. Fokusryhmän koko on tavallisimmin kuudesta kahdeksaan ja ryhmäläiset ovat useimmiten valittuja, alan asiantuntijoita, joiden mielipiteillä ja asenteilla on

vaikutusta tarkasteltavana olevaan ilmiöön, ja he voivat saada aikaan muutoksia. Ryhmällä on haastattelija, joka selvittää istunnon tarkoituksen ja pyrkii saamaan aikaan vapaata keskustelua. Keskustelu etenee teemoittain, mutta haastattelijan tulisi pysyä taustalla, eikä sekaantua keskustelun kulkuun. Ryhmän istunto pyritään saamaan mukavaksi ja rennoksi, kestoiltaan 45–60 minuuttia. Nauhoitus- ja videointilaitteita voidaan käyttää apuna. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 62.)

Fokusryhmähaastattelun tavoitteena on tietyn ihmisryhmän kuunteleminen ja tiedon jakaminen uskomuksista, asenteista ja motiiveista liittyen johonkin tiettyyn asiaan, Olennaista on nostaa esiin erilaisia ajatuksia. Se toteutetaan ryhmähaastatteluna niin, että ilmapiiri olisi otollinen kokemusten ja näkemysten tuottamiseen. Fokusryhmähaastattelulla saadaan erilaisia ideoita ja ajatuksia, ymmärryksiä eri ryhmien eroista sekä tietoa uusien ideoiden tuottamiseen ja ylipäänsä uutta tietoa. (Tiedonhankinta ja toiminnansuunnittelu 2015.)

Ryhmähaastattelun etuina verrattuna yksilöhaastatteluun on ennen kaikkea sen helppous saada nopeasti tietoa usealta vastaajalta samanaikaisesti. Ryhmähaastattelulla voidaan myös joskus saada helpommin tietoa ujoimmilta, kuin yksilöhaastattelulla. Taloudellisesti ryhmähaastattelun toteutus tulee myös edullisemmaksi, kun saman määrän haastattelu yksilöhaastatteluna. Haittoina voidaan katsoa olevan ryhmässä dynamiikka ja valtahierarkia. Kuka puhuu ja mitä sanotaan. Haastattelijan rooli korostuu tällöin ja tämän täytyykin myös aktivoida hiljaisempia mukaan keskusteluun. Suurimpana ongelmana monet pitävät ryhmähaastattelujen purkamista ja analyysin tekoa tallenteista. Äänien ja puhujien erottaminen tallenteista voi olla hankalaa, joten videointi voisi tällöin olla parempi vaihtoehto kuin pelkkä äänitys. Ryhmän tunteminen toki helpottaa tilannetta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 63.)

5.2.2 Teemahaastattelu

Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 48) mukaan teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Kananen (2014, 70) määrittää teemahaastattelun kahden ihmisen väliseksi keskusteluksi, etukäteen mietitty aihe kerrallaan. Teemahaastattelu on

lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Tyypillistä siis on, että haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208.) Aiheet ovat siis valmiiksi määriteltäviä, mutta käsittelyjärjestys voi muuttua tilanteen mukaan, eikä valmiita vastausvaihtoehtoja ole (Flick 2009, 156–157). Teemahaastattelussakaan ei voi kysellä aivan mitä tahansa, vaan siinä kuitenkin pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Periaatteessa etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen aihepiiriin eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 75.) Haastattelun vastausten avulla pyritään rakentamaan yksityiskohdista kokonaiskuva. Kysymykset siis kohdistetaan tutkittavan ryhmän tai yksilön toimintaan. Kysymykset tulee siis löytyä rajatun kehikon(ilmiön) sisäpuolelta. Kysymyksiä ohjaa luonnollisesti tutkimusongelma/tutkimuskysymykset, johon halutaan saada vastaus. (Kananen 2014, 71–72.) Tässä haastattelussa tutkijalla täytyy olla jonkinlainen ennakkonäkemyksilmiöstä, jotta keskustelun teemat voidaan ylipäänsä laatia. Ennen haastattelua tutkija laatii teemahaastattelurungon teoriatietojensa ja ennakkokäsitystensä pohjalta, mutta myös keskustelun aikana voi nousta uusia aihealueita, joihin haastattelijan pitää tarttua ja keskusteluttaa. Haastattelu etenee niin, että se aloitetaan jostakin teemasta yleisellä tasolla ja edetään yhden teeman osalta aina yksityiskohtaisempiin kysymyksiin. Teemahaastattelun tuloksena saadaan aineisto, joka valottaa tutkittavaa ilmiötä ja lopulta aineiston pitäisi tuottaa ymmärrys ja ratkaisu tutkimuskysymyksiin tai tutkimusongelmaan. (Kananen 2014, 77–86.)

5.3 Tutkimuksen kulku ja aineiston hankinta

Tutkimukseni alkoi jo hahmottua loppuvuonna 2014, kun kirjoitin ammatillista esseen opintoihini liittyen. Aihepiirini kenttä, eli lastensuojelun sijaishuolto, on tullut tutuksi oman työni kautta jo vuosien ajan. Teoriaosuuden aiheestani kirjoitin siis pitkälti jo esseen puitteissa, toki nyt tässä varsinaisessa opinnäytetyön vaiheessa laajensin teoriaa ja muokkasin sitä myös enemmän vielä tämän hetken tarpeisiin. Kenttä sijaishuollossa elää koko ajan. Aihe oli siis silmissäni jo pitkään ja halusin nimenomaan tutkia tätä minulle niin tärkeää asiaa yhä tarkemmin. Teorian kirjoittamisen kanssa yhtä aikaa suunnittelin haastattelurunkoa, sillä olin päättänyt jo

kauan sitten, että teen laadullisen työn ja suoritan sen teemahaastatteluilla. Sain ajatuksen, että voisin hyödyntää tilaisuuksiani ryhmähaastattelujen muodoissa. Laadin tutkimuskysymysteni ohessa siis teemahaastatteluun ja fokusryhmähaastatteluun käyvän haastattelurungon, jonka testasin etukäteen ennen varsinaisia tutkimushaastatteluja lastensuojelussa työskentelevällä ystävälläni. Totesimme haastattelurungon toimivaksi ja muutoksia en nähnyt tämän perusteella tarpeelliseksi tehdä kysymyksiin. Sain tarvittavasta konsernista luvan tutkimuksiin ja haastatteluihin kyseisen konsernin lastensuojelulaitosten henkilökunnan kanssa. Konsernista hyväksyttiin tutkimussuunnitelmani ja allekirjoitettiin tutkimuslupa. Olin siis valmis aloittamaan tutkimuksen toteuttamisen. Tämä tapahtui alkukevästä 2015. Kevään ja kesän 2015 aikana suoritin kaksi fokusryhmähaastattelua ja 7 teemahaastattelua. Ennen haastatteluja tein selväksi tutkimukseni tarkoituksen ja myös sen, että tulen nauhoittamaan haastattelun ja tuhoamaan sen, kun olen saanut analysoinnit valmiiksi. Kerroin myös tutkimukseni aikataulun ja muut tärkeät tiedot hyvin selvästi, niin kirjallisesti kuin suullisesti.

Haastattelurunkoni (Liite 1) olin laatinut niin, että kussakin teemassa oli varsinaisen isompi kysymys, millä heräteltiin haastateltavia teemaan. Sitten teemaan sisällä oli hieman tarkempia ja yksityiskohtaisempia kysymyksiä kyseisestä teemasta. Halusin myös jokaiselta haastateltavalta kerätä tutkimukseeni lastensuojelun työkokemuksen määrän vuosina, koska pidin tätä näkemys/kokemuskulmaa myös suuntaa antavana lopullisissa tuloksissa. Fokusryhmähaastattelut suoritin uudelta koulutusyrittäjältä vuokratuissa toimitiloissa järjestäytyen ympyrän muotoon, tallennuslaitteiden ollessa keskelläme. Tilanne oli rento, kahvia oli tarjolla ja kaikki tunsivat toisensa. Ensimmäinen ryhmä oli kooltaan kahdeksan henkeä ja toinen hiukan pienempi, viiden haastateltavan joukko. Haastattelut etenivät luontevasti ja haastateltavilta olisi tarinaa tullut varmaan paljon lisääkin. Puristin molemmat fokusryhmähaastattelut viiteenkymmeneen minuuttiin. Teemahaastattelut suoritin milloin missäkin. Sovin haastatteluista aina henkilökohtaisesti etukäteen haastateltavan kanssa. Haastatteluja tein työpaikallani neuvotteluhuoneessa, automatkalla Helsinkiin, kotonani terassilla ja haastateltavan luona olohuoneessa. Kaikissa tilanteissa oli yhteistä se, että olimme kahdestaan ja tilanne oli aito ja rauhaista omalla laillaan. Haastattelut myös näiden teemahaastattelujen kohdalta sujuivat mukavasti ja keskustelua syntyi. Tokikin teemahaastatteluissa annoin haastatelta-

valla paljon omaa tilaa, kun taas fokusryhmässä muut ryhmäläiset saivat tilannetta enemmän elämään teeman puitteissa. Kestoltaan teemahaastattelut olivat noin 45 minuuttia. Myös teemahaastatteluissa käytin tallennuslaitteistoa, sen ollessa joko pöydällä tai kädessä. Haastattelut litteroin nauhoituksista sanasta sanaan, mikä oli myös fokusryhmän kohdalla helppoa, koska tunsin ryhmän. Tarkkuutta halusin pitää, sillä näin sain sen oleellisen esiin ja kaikki yksityiskohtaisetkin muistelot talteen. Kaikkien haastattelujen lopuksi, pidin pienen palautefoorumin, jossa kukin sai kertoa ajatuksiaan vielä haastattelun onnistumisesta ja kokonaisuudesta.

5.4 Aineiston analysointi

Aineiston analysointia aloittaessaan tutkijan on hyvä muistaa, että tutkimusaineisto on vain aineistoa ja se ei välttämättä ole sama asia kuin tutkittava ilmiö sinänsä, eikä aineisto välttämättä heijasta puhtaasti todellisuutta. Aineisto siis harvoin, jos koskaan kuvaa tutkittavaa ilmiötä suoraan. Tämä antaa sekä mahdollisuuksia, mutta myös ehdollistaa aineiston tulkintaa, käyttöä ja sen yleistyksiä. Aineisto kuitenkin toimii tiedon tuottamisen välineenä tutkimusprosessissa, joten sen rooli on tärkeä. Aineiston tarkastelu onkin syytä tehdä mahdollisimman avoimesti ja on otettava huomioon, että on mahdollista tutkimukseen osallistuneiden tutkittavien antama erilainen puoli asiasta. Voi olla, että ne ratkaisut, jotka tuntuivat hyviltä aineiston keruuta suunniteltaessa, tuovatkin nyt mukanaan jotain aivan muuta. Juuri tämän vuoksi onkin nyt tärkeää, että aineistoa käsiteltäessä katsotaankin tarkkaan mitä se oikein pitää sisällään ja mitä sieltä puuttuu. Analyysin alkuvaiheessa tutkijan onkin kohdattava tilanne, jossa aineisto pitää etäännyttää omista ja tutkimuksen oletuksista. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2011, 122.) Näin toimin myös oman aineistoni kanssa. Aineistoa oli paljon, koska haastateltaviakin sain mukaan niin paljon kuin tarvitsin. Haastateltavien laaja kokemus lastensuojelusta tarjosi kerrottavaa ja mielipiteitä runsaasti ja pakko tunnustaa, että nämä mielipiteet myös ovat paljon sitä miten itse ajattelen asioista. Nyt kuitenkin objektiivisuus aineistoa kohtaan piti ottaa käyttöön.

Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysin tarkoituksena on luoda aineistosta selkeä ja samaan aikaan tuottaa tutkittavasta asiasta uutta tietoa. Voidaan sanoa,

että pyrkimyksenä analyysissä on aineiston tiivistäminen, informaatio säilyttäen. (Eskola & Suoranta 2008, 137.) Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset ovat tutkimuksen ydinasioita, näihin tähdätään tutkimuksen alkuvaiheessa. Analyysivaiheessa tutkijalle selviää, millaisia vastauksia hän saa ongelmiin ja voi-kin olla, että vasta tässä vaiheessa tutkijalle selviää miten ongelmat olisi oikeas-taan pitänyt asettaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.) Itselläni aineiston analysointi alkoi oikeastaan jo haastattelutilanteissa ja pystyin hyvinkin rajaamaan vastausten tois-tuvuuksien ja samantyylisten haastateltavien määrää jo tässä vaiheessa. Haastat-telujen pilkkominenkin on helpompaa, kun aineistonkeruun menetelmänä on ollut teemahaastattelu, koska silloin nämä haastattelujen teemat muodostavat jo itses-sään tietynlaisen aineiston purun (Tuomi & Sarajärvi 2011, 93). Juuri näin toimin itsekin. Sekä yksilöille tekemäni teemahaastattelut, että teemoitetut fokusryhmä-haastattelut tuottivat aineistoa selkeissä aihepiireissä ja tästä olikin hyvä lähteä tarkempaan tutkimiseen. Aineiston analysoinnissa otin myös huomioon Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 136) ajatuksen aineiston säilyttämisestä sanallisessa ja jopa alkuperäisestä muodosta.

Aineiston litteroinnin suorittuani aloin selkeämmin tutkia ja luokitella saamiani vastauksia teemojen sisällä. Aineiston luokittelu on olennainen osa analyysiä ja se luo kehyksen, jonka varassa aineistoa voidaan myöhemmin yksinkertaistaa ja tul-kita, kuten Hirsjärvi ja Hurme (2008, 147) kertovat. Säilytin vastaukset alkuperäi-sissä muodoissaan, enkä pelkistänyt niitä. Samankaltaiset vastaukset ja toistu-vuudet yhdistin, oikeastaan olennaisimmat asiat säilyttäen. Teemat olivat selkeät ja olin aika nopeasti valmis kirjoittamaan haastatteluista saatuja tuloksia. Jossain teemoissa vastauksia oli asioiden moninaisuuden johdosta päällekkäin, mutta las-tensuojelun tuntijana pystyin myös lokeroimaan nämä vastaukset olennaisimpaan kohtaan ja näin sain täydennettyä teemoja osittain muualtakin. Tiesin, että näin voi käydä, varsinkin fokusryhmien keskustelujen ajautuessa yhä syvemmälle aihepii-riin. Pyrin kaivamaan olennaisen ja tärkeän esiin jokaisesta teemasta, kaiken millä oli merkitystä tutkimukseni kannalta. Ja mielestäni siinä onnistuinkin hyvin.

5.5 Tutkimuksen eettisyys, laadukkuus ja luotettavuus

Tärkeimpinä eettisinä periaatteina mainitaan yleensä ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa informointiin perustuva suostumus, seuraukset, yksityisyys ja luottamuksellisuus. Eettisiä ratkaisuja liittyy kaikkiin tutkimuksiin ja näiden kysymysten eteen joudutaan tutkimuksen joka vaiheessa aina toiminnan suunnittelusta raportointiin saakka. Eettiset ongelmat ovat erityisen monitahoisia varsinkin silloin, kun ihmisiä haastatellaan suorassa kontaktissa, vaikkakin eettisyys täytyy huomioida tietysti myös kasvottomissa kyselyissä. Tutkimuseettiset kysymykset on hyvä olla tutkijan tiedossa jo ennen tutkimuksen aloittamista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 19–20.) Eettinen näkökulma oli mukana itselläni jo tutkimuksen suunnittelusta lähtien. Tutkimuslupa ja haastateltavien suostumukset perustuivat siihen, että kukaan haastateltava ei tule henkilöitymään, eikä yksikään lastensuojelulaitos tule nimellään mukaan tutkimukseen. Pidin luottamusta näissä asioissa tärkeänä ja kerroin hyvin selvästi, miten haastatteluista saatu materiaali tulee poistumaan ja miten sitä käsitellään. Luottamuksen osoitus ja avoimuus pyrki siihen, että jokainen tunsi voivansa keskustella nimenomaan aiheeltaan aroistakin asioista ja rehellisesti, asioiden oikeilla nimillä. Aineiston purku ja litterointi hoitui tarkasti sekä tasapuolisesti, kaikilla haastatteluilla oli merkitystä. Äänitetyt haastattelut tuhosin heti litteroinnin jälkeen ja itse litteroinnit säilytin hyvässä tallessa, kuten olin luvannut jo ennen haastatteluvaihetta. Haastatteluvaiheessa lupasin myös, että keskustelun luontevuuden vuoksi nimiä voidaan käyttää. Nämä esille tulleet nimet poistettiin litteroinnin yhteydessä. Kenenkään nimiä ei tule tutkimuksen tuloksiin.

Tutkimuksen laadusta puhuttaessa viitataan usein yleisiin tieteellisen tutkimuksen arviointiperusteisiin, joka tarkoittaa tavallisesti validiteetin ja reliabiliteetin tarkastelua. Reliabiliteetti tarkoittaa mittauksen tarkkuutta. (Ronkainen ym. 2011, 129–130.) Hirsjärvi ym. (2009, 231) määrittelevät sen sijaan reliabeliuden olevan mitaustulosten toistettavuutta eli sitä että tutkimus ei tuottaisi sattumanvaraisia tuloksia. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 186) kertovat reliabeliuden määrittävän niin, että tutkittaessa samaa henkilöä kahdella eri tutkimuskerralla, tulisi tuloksen olla sama. Reliabelius voidaan määrittää myös niin, että tulos olisi reliabeli, mikäli kaksi arvioitsijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. Haastattelun luotettavuus riippuu heidän mukaansa myös aineiston laadusta. Itse pidin luotettavuutta yllä sillä, että sain

haastatteluihin mukaan kokeneita työyhteisöjä, sekä monipuolisesti erilaisissa erityisnuorisokodeissa työskennelleitä ihmisiä. Näin sain koottua monipuolisen ja laadukkaan aineiston, lastensuojelun vaativimmalta kentältä. Haastattelut suoritettiin laadukkaasti, kahdella eri tallennusvälineellä, luotettavissa rennoissa paikoissa. Tallennuslaitteistot tarkastin hyvinkin tarkasti ennen äänitystä, varsinkin kuuluvuuden ja tallennustilan osalta. Häiriötekijöitä ei myöskään ulkopuolisista ihmisistä haluttu. Aineistojen litteroinnit suoritin hyvinkin tarkasti ja analysoinnissa luokittelut tulivat mennä juurikin oikeaan teemaan. Pysin huomioimaan sattumanvaraisuuden ja juuri siksi luokittelu mielestäni onnistuikin hyvin. Jaksan uskoa, että jos tekisin nyt haastattelut uudelleen samoille henkilöille, niin tulokset olisivat jotakuinkin samanlaisia. Kyseessä oli ihmisten kokemuksia ja ne harvoin muuttuvat. Toki aina tulee uusia kokemuksia ja ne voivat nousta edellisten ohi tietyissä teemoissa. Kehittämiskysymykset ja tulevaisuuteen menevät asiat sen sijaan voisivat olla jo pieninkin ajan päästä tuloksiltaan hyvin erilaisia. Lastensuojelun kenttä muuttuu kovaa vauhtia ja näin ollen jo pian saattaa olla aivan uusia säännöksiä, mitkä vaikuttavat myös tulevaisuutta koskeviin mielipiteisiin ja tuloksiin. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 184) kuvaavat, että laadukkuutta voidaan tavoitella etukäteen myös sillä, että tehdään hyvä haastattelurunko. Ennalta on myös hyvä miettiä, miten teemoja voidaan mahdollisesti syventää. Teemahaastattelurunkoni syntyi aika luontevasti, ohjaavan opettajan vielä auttaessa muotoilussa. Myös kokeiluhaastattelu antoi suunnan haastattelupatteristolle, se toimii. Laadukkaan tutkimuksen luotettavuutta koventaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen kaikissa toteutusvaiheissa, kuten esimerkiksi aineiston tuottamisen olosuhteet olisi kerrottava selvästi. (Hirsjärvi ym. 2009, 232). Tutkimukseni on raportoitu eri vaiheissa selkeästi ja totuudenmukaisesti, joka on osaltaan lisännyt laadukkuutta. Omat mielipiteeni minulla on pitkän lastensuojelukokemukseni johdosta olemassa, mutta niiden en ole antanut vaikuttaa tutkimukseen. Kirjoitin alussa omat ennakoajatukseni ja mielipiteeni julki, joten ne ovat olleet myös kaikkien tiedossa. Olen katsellut tuloksia ulkopuolisin silmin ja hyväksynyt kaikki haastatteluista esiin tulleet tulokset.

6 TUTKIMUKSENTULOKSET

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää lastensuojelusta erityisnuorisokotien turvallisuustilanteita ja saada vastauksia nimenomaan työntekijöiden näkökulmasta. Mikä haastaa turvallista työntekoa nuorisokodissa? Mikä vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen työpaikalla ja mitä pitäisi muuttaa, että olisi turvallisempaa? Näihin kysymyksiin lähdin etsimään vastauksia. Käsittelin tuloksia teemahaastattelun teemojen mukaisesti useilla erityyppisillä kysymyksillä ja olin jakanut haastattelukysymykset kolmen eri teeman alle. Teemoja olivat nuoret, puitteet ja säännökset. Tuloksia tulenkin käsittelemään juurikin tutkimuskysymyksiäni kautta, alaotsikkoineen.

Jo aiemmin esittelemäni 20 työntekijää ovat vastauksensa antaneet. 13 fokusryhmäläistä ja 7 teemahaastateltua antoivat kattavan kuvan aiheesta, kuten halusinkin. Tuloksia esittäessäni käytän suoria lainauksia haastatteluista, jotka olen merkinnyt koodeilla. Koodit F1, F2, F3 ja niin edelleen tarkoittavat siis fokusryhmän haastateltavia 1, 2, 3 ja niin edelleen. Koodit T1, T2, T3 ja niin edelleen puolestaan tarkoittavat teemahaastattelun haastateltavia 1, 2 ja 3. Vartijan erittelin koodiksi S1.

6.1 Mikä haastaa turvallista työtä nuorisokodissa?

6.1.1 Nuorten oireilu

Nuorten aiheuttamista turvallisuushaasteista nousi ylivoimaisesti eniten esiin väkivalta. Väkivalta näyttäytyy konkreettisemmin fyysisessä muodossa ja aiheuttaa lähes aina turvallisuushaasteita nuorisokodeissa. Väkivalta kohdistuu henkilökuntaan, muihin nuoriin sekä kiinteistöön ja irtaimistoon. Monesti väkivallan taustalla saattaa olla myös alkoholi tai muut päihteet.

...väkivalta. Sitä päässy kohtaamaan. Se on turvallisuushaaste. (F9)

Väkivalta, mitä on esiintynyt nuoren historiassa jo aiemmin, tulee mitä ilmeisemmin olemaan kuvioissa myös seuraavissa laitoksissa ja elämässä jatkossakin. Toki

historiat väkivallasta ovat nuoren tullessa nuorisokotiin tiedossa, mutta siltikään niihin ei pystytä varautumaan aina absoluuttisesti. Ennakoida tilanteita voi jossain määrin, mikä on turvallisuuden kannalta ensiarvoisen tärkeää.

...niin näen turvallisuuden kannalta haasteellisena sen, että monilla on jo menneisyyttä väkivallan kans, pahoinpitelyistä tuomioita, että se kynnys käyttää väkivaltaa on jo niinku lähtökohtaisesti alempi. (F2)

...monella nuorella ollu aikamoinen se historia muissa laitoksissa, väkivaltahistoria sun muut, on käyty ohjaajien päälle sun muuta. (F8)

Nyt myös isona nuorten aiheuttamana haasteena on tullut esiin nuorten jengiytyminen, tehdään pahaa yhdessä. Useimmiten nuorisokodeissa pärjätään yhden väkivallalla oireilevan nuoren kanssa, mutta kun tällaista käytöstä esiintyy useamman nuoren kohdalla samaan aikaan, niin se tuottaa usein todella haastavia tilanteita. Ollaan turvallisuuden kannalta aivan eri mittaluokan haasteen edessä.

...ja edelleen tuntuu, että vaikka olis kuinka haastava yks nuori niin monta kertaa se on se yks ja siinä on vielä paljon tehtävissä ja tilanteita hallita, mutta sitten kun ne jengiytyy porukalla ettei enää ollakaan yhden nuoren kanssa. esim. kiinnipidossa tulee muita auttamaan. Se on eri sitten. Ollaan aivan erilaisen turvallisuusuhan kanssa tekemissä kun yhden nuoren väkivaltasuuden. (F2)

Haastateltavista moni oli myös miettinyt, että pelkästään jo se, että nuorisokotiin ei tulla vapaaehtoisesti ja nuorien oikeuksia rajoitetaan, johtaa usein vastakkainaseteluun. Nuoret alkavat tällöin vastustamaan ohjeita ja sääntöjä, mikä voi johtaa haasteellisiin turvallisuusongelmiin. Nuori on huostaanotettu ja mahdollisesti sijoitettuna kauaksi omalta kotiseudultaan, pois läheisiensä luota, aiheuttaa monessa nuoressa pahaa oloa ja se voi näyttäytyä monenlaisena oireiluna.

...mutta siitä se toki kumpuaa, että tää perustuu pakkotoimenpiteisiin eli tänne ei tulla vapaaehtoisesti ja meidän työhön kuuluu niinku nuorten oikeuksien rajoittaminen. Siitä se osittain kumpuaa, kun niitä aletaan vastustamaan. (F7)

Satunnaisesti tehtävissä asumistilojen ratsauksissa on löydetty myös jonkin verran teräaseita, lyömävälineitä ja muita väkivaltaan käytettäviä välineitä. Se herättää miettimään niiden piilottamisen tarkoitusta. Myös siinä mielessä työntekijät ovat huolissaan, että laitosten turvavälineet eivät ole mitenkään tasapainossa vaikkapa vankiloiden kanssa.

...olla lastensuojelualalla ja toimitaan lasten kanssa ja niinku näin...niin täs oman työuran aikana, parin vuoden aikana mä oon ottanu yli kymmenen puukkoa...suurin osa ihan puhejudolla oon ottanu...yli kymmenen puukkoa, sorkkarautoja pari, vesurin, moottorisahan...nuorilta. Ja jos ajattelee minkälaisia välineitä meillä on käytössä...joo rautalapion kans...ja se rautalapio...(NUORI) oikein yritti lyödä rautalapiolla. Kun aattelee...olla lasten kans tekemisissä...villaveittiä,...niitä ollu kans...Että...kovaa on varustautuminen...ja mitä meillä...laatikossa viiltosuojahanskat... (F13)

Joskus tapahtuu myös se, että puhuttaessa väkivallasta, puhutaan vain fyysisestä väkivallasta. On nuorisokoteja, missä henkisen väkivallan osuus on melkoinen. Tappouhkauksia, kiusaamista ja erityyppistä vakavaa pelottelua esiintyy paljon ja se tekee ihmisten olon usein epämukavaksi. Fyysiseen väkivaltaan on usein sen näkyvyyden puolesta helpompi puuttua, kuin henkiseen, vaikka puhutaan myöskin hyvin vakavasta asiasta. Haastateltavien mielestä henkiseen väkivaltaan ja sen tuomiin uhkailuihin saatetaan jopa turtua, kun sitä kuulee niin usein.

...turvallisuuteen liittyy se nuorten verbaalinen uhkailu ja tota noin niin ja se luo turvattomuutta, mutta myöskin se, että ei oo tavatonta että nuoret ihan fyysisesti aiheuttaa turvattomuutta. (T1)

Myöskin henkiseen väkivaltaan puuttumien rikosoikeuden puolesta koetaan työlääksi ja turhaksi usean haastatellun mukaan. Ei nähty mielekkäänä tehdä ilmoituksia poliisille tappouhkauksistakaan, koska useimmiten asia lopulta unohtuu, mutta rikosilmoituksen myötä sitä voidaan käsitellä vielä vuosienkin kuluttua.

...tähän on ihan vitsiä lähtee tekeen rikosilmoituksia jostain tappouhkauksista!! Mitä hyötyä? Istut sit jossain käräjillä vuosien päästä näiden kans ja papereis lukee sun osoitteet ja kaikki. Hohhoijaa. (T2)

...mut se henkinen väkivalta, niin sitä voi olla että sitä on tosi paljonkin, mutta niitä asioita ei aina tuu kirjattua ja se ei tuu näkyväksi niin muille. (F4)

Haastatteluissa nousi esiin myös satunnaisesti käyvän vartijan mielipide asiasta, että nuoret eivät oikein enää kunnioita ketään. Vartijan mukaan kriisitilanteissa ei ole oikein turvallista tullakaan yksin paikalle enää. Vartijoita tulee useimmiten kaksi. Vartijan mukaan nuorten käytös on muuttunut huonompaan suuntaan ja aines on vaikeutunut.

...on se tiäkkö välillä raakaa tulla tänne, kun ei nää usko mitään...pitää sylkykuppina...ei tänne oikein yksin enää tullakaan enää auttamaan. (S1)

6.1.2 Resurssien vähyys

Kauttaaltaan haastateltavat antoivat ymmärtää, että työtä voitaisiin tehdä turvallisesti ja tieto turvallisesta työskentelystä on olemassa.

...kyllä me nyt aina ollaan selvitty ja mukavaakin on. Se tunne, kun hommat luistaa ja on se hyvä työryhmä paikalla, ydinryhmä. Me tiedetään kyllä mitä tehdä, mut se ei aina mee niin. Niinku tierätte, näiden nuorten kans yllättyy joka päivä. (T2)

Isona ongelmana haastateltavat nostivat tähän kohtaan resurssit ja sitä myötä resursseja ohjaavan rahan. Nuoria halutaan laittaa nuorisokoteihin hoitoon, mutta siitä ei toisaalta haluta maksaa sitten paljoakaan. Kilpailutuksissa usein edullisin laitos voittaa. Tällaiset asiat aiheuttivat paljonkin mietittävää haastateltavien vastauksissa. Puhutaan ihmisten hyvinvoinnista ja sitä ohjaa suoraan raha. Rahalla pystytään luomaan turvaa henkilöstöresurssin muodossa ja sitä myötä järjestämään enemmän tehostettua hoitoa sitä tarvitseville.

...ja onhan tuo, paljohan me puhutaan turvallisuudesta, niin me puhutaan rahasta. Ja sekin että puhutaan lastensuojelusta, puhutaan ihmisten hoidosta ja hyvinvoinnista ja sitä ohjaa raha, niin se on mun mielestä jo lähtökohtaisesti ristiriitanen asia, että tota noin niin, ihmisten pitäs...pitää hyvää huolta ja se pitäs tehdä ilmaseksi ja toisinaan oon tullu miettineeksi, että miks ylipäänsä tällasii laitoksia edes on, että pitäskö tollasille teinivanhemmille maksaa vaikka kodinhoidontukee ja ne olis kotona? Ja tavallaan kun puututaan ongelmiin. Nuorilla on joku ongelma tai ongelmia, niin se sijoitetaan jonnekin semmoseen paikkaan jossa on ammattihenkilökuntaa ohjaamaan ja kasvattamaan sitä lasta ja niiden ongelmien kans pähkyröimään. Mut sit toisaalta taas kukaan ei haluis maksaa siitä mitään. Ja kun kerrotaan täs hommas resursseista ja laadusta, rahastahan me puhutaan täskin koko ajan, mikä on tavallaan surullista. (F10)

Myöskin osan haastateltavien vastausten kohdalla jo itsessään laitoksen kiinteät rakenteet eivät vastanneet nykyaikaisia turvallisuuspuitteita. Sinällään ajatusleikkinä rakennus nähdään kuitenkin turvallisena, jos siinä olisikin vaikka päiväkotia. Nuorisokoti haasteellisille nuorille vaatii enemmän, työ monessa tasossa ja sokkeloisissa käytävissä haastaa työntekoa paljon turvallisuuden ylläpidossa.

...vanha rakennus, sokkeloine monessa kerroksessa, niistä nimenomaan aiheutuu ne turvallisuusuhkat. Eliikkä kun niitä tilanteita tulee, niin niitä ei saada hoidettua sillälaililla, kun se oli kaikista paras tehdä. (F3)

Haastatteluista sai myös sen kuvan, että usein on jopa hyvällä onnella ollut vaikutusta lopputulokseen. Myös erityisnuorisokodin tunteminen fyysisiltä puitteiltaan on tärkeää.

...me ollaan menty täs niin huikeella turilla monta kertaa...että tuota, en tiedä onks se taitavaa, nokkelaa , ketterää henkilökuntaa vai mistä se johtuu. Ei oo mitään sattunu. (T3)

...vaativia paikkoja...onneks oon päässy tutustumaan ennemmin, että tietää edes mitä kunkin oven takana on. Ei tää kuitenkaan mikään turvallisuuden tyssija oo. (S1)

Kuitenkin hyvänä asiana nähdään nuorison jakaminen pienempiin ryhmiin, eli osastointi. Osastoilla nuoria on enimmillään seitsemän ja täten isoimmat lastensuojelulaitokset saavat nuorison eri tiloihin. Tässä kohtaa kuitenkin nousi taas esiin se, että ovet eivät saa olla lukossa, jolloin kuka vaan voi kulkea toiselle osastolle.

...osastointi, se vaikuttaa turvaa lisäävästi toimintaan, pystyy vaikuttamaan enemmän. (T2)

...tuo on hyvä juttu, että noi on jaettu pienempiin ryhmiin. Onneks nuo ovet saa lukkoon kuiteski tarvittaes. (S1)

6.2 Mikä vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen nuorisokodissa?

6.2.1 Nuorten taustat

Haastattelujen perusteella turvallisuuden tunne on paikoitellen ollut kateissa monellakin työntekijällä. Uhka väkivallasta on erityisnuorisokodissa olemassa lähes jatkuvasti. Miten sen kanssa voidaan elää?

...ajattelepa kun tuut työvuoroon kahden uusimman opiskelijasijaisen kanssa. Ei muita...☺ Sit pitäs lähtee näitä kolleja rajottaan. Selviytymismoodi siinä on päällä. (T2)

Haastatteluissa tuli selvästi esiin, että nuorten taustat vaikuttavat aina turvallisuuteen ja ylipäänsä turvallisuuden tunteeseen henkilökunnan osalta jollain tasolla. Mutta on huomioitavaa, että myös nuoren vastaanottamisella erityisnuorisokotiin on suuri merkitys. Hyvä ensivaikutelma ja tilanteeseen sopiva vastaanotto luovat pohjat suhteelle.

...no totta kai jos turvallisuudesta puhutaan, niin taustat vaikuttaa siihen, siihen nuorten haasteisiin ja siihen liittyen turvallisuuteen. Ne vaikuttaa varmasti, mutta sitten mä ite koen, koen kuitenkin että, niin, vaikka ne taustat vaikuttaa, niin sillä lailla ne kuitenkin se miten tästä nuoresta, kun nuori tulee uutena, niin miten se nuori otetaan vastaan. Tai millanen tatsi siihen saadaan, niin mä luulen, että se on enemmänä, enemmänä tollanen isompi haaste kun ne taustat. (T1)

Osa nuorista on jo lähempänä täysi-ikäisyyttä ja taustalla saattaa olla kymmeniä epäonnistuneita laitossijoituksia. Osalla on kokemusta jo vankeinhoidon puolelta ja nyt erityisnuorisokoti saattaa olla paikka, jossa odotetaan ehdottoman vankilatuumion täytäntöönpanoa. Pääteet ovat sitten myös oma lukunsa. Pääteet ovat tarjonneet kaiken kaikkiaan haastavimpia tilanteita. Pääteiden vaikutuksen alaisena oleminen ja useimmiten siitä seuranneet väkivaltatilanteet ovat olleet joskus hurjakin haastateltavien mukaan.

...elikkä tota noin niin ne mikkä keiden nuorten kanssa nyt olen tekemisissä niin kyllä mä aattelen niin että ongelmat on ollu alusta alkaen niinku pääteet ja mielenterveys ja tään tyypiset käytöshäiriöt, mut jotenki niistä on tullu niinku rajumpia ja ja jotenkin se oireilu on rajumpaa kun aikasemmin. (T1)

...myös tietenkin se ikä mennään jo lähelle 18:ta, sitä myötä pojissa varsinkin, että koko on jo, niinku fyysinen koko on aika iso, saattaa olla että ei olla ihan 12-vuotiaitten kans tekemisissä. Ja totta kai se pitkäaikainen pääteidenkäyttö monella vaikuttaa oleellisesti, vaikka sen sais katkaistua niin sekin aiheuttaa ongelmia. (F2)

Jokainen nuori pyritään ottamaan yksilönä vastaan ja nuoreen pyritään luomaan suhde, mutta siitä huolimatta haastateltavien mielestä jokaisen aiempi historia on hyvä tiedostaa. Myös eri kulttuureista tulevat nuoret haastavat työntekoa ja turvallisuutta, ihan normaalissa arjessakin. Haastatteluissa tuli myös hyvin esille, että kaikkia nuoria ei voida nuorisokodeissa auttaa, eikä sitä kannata lähteä välttämättä edes yrittämään. Haastateltavien työhistoriasta löytyi tilanteita, että yksittäisen

nuoren virhesijoitus on saattanut pilata koko muun nuorisokodin toiminnan pitkäk-
sikin aikaa. Taustoilla on siis useimmiten merkitystä.

...meilläkin on maahanmuuttajataustaisia nuoria, on romaninuria ja
monenlaisia nuoria ja varmaan yks isommista niinku haasteista on
varmaan... varmaan noi päihteet ja niihin liittyvät haasteet, jotka ai-
heuttaa turvattomuutta. (T1)

...ja mitä on olla kunnolla?? Ulkolaastaustaiset ollu viimeks kunnolla,
kun oltu sotimas omas maas...tietääkö ne mitä on olla kunnolla?
(F13)

...aika arvaamattomia nää voi olla, kun oon niin harvoin, etten oikein
tunne näitä...ja aina tuun haastavis tilanteis...onneks henkilökunta sit
kertoo taustoja. (S1)

Myös ajatus siitä, että onko nuorisokoteihin sijoitettujen nuorien taustoilla ja niiden
samankaltaisuudella tai eroavaisuudella haittaa tai hyötyä toisilleen, sai haastatel-
tavien vastauksissa paljon pohdintaa. Tuloksista oli nähtävissä, että jokainen nuori
kuitenkin kulkee omaa polkuaan nuorisokodissa ja valitsee eteen tulleista vaihto-
ehdoista mieleisensä. Se olisi varmaan lähimpänä totuutta ja tarkoituksen mukai-
sin vaihtoehto.

...jos nyt ajatellaan, että vankila, niin sitä voitais alkaa purkamaan
sieltä päästä. Vankilat on, sinne sijoitetaan rikollisia, niistä määrätty
porukkaa oppii uutta, määrätty porukka ne on taparikollisia ja sitten
taas osa porukka siellä ottaa onkeensa , sovittaa rikoksensa ja palaa
yhteiskuntaan takaisin...niin mä uskon että täälläkin tapahtuu, osa
nuorista onnistuu löytämään itsensä ja kasvunsa ja palautuu. Kaikkia
ei voida auttaa. (T3)

...jos ei vielä oo muuta kun pilven pössyttelyä, niin täällä oppii muuta-
kin...omanlainen akatemia näille. (F12)

Haastateltavien vastauksista tuli myös esiin ammattimaisuus ja kokemuksen tuo-
ma varmuus, sekä asioiden näkeminen kokonaisuutena, vaikka puhutaan nuoren
taustoista. Suhteen luomisen tärkeyttä ei koskaan saa vähätellä ja kyseinen vas-
taus asettaakin nuorten taustojen merkityksen eri valoon kuin valtaosa.

...jos nyt ensiksi lähtis siitä, että mitä se eri taustat, niin mun työsken-
telytapa on tuolla (muualla töissä) plus täällä sellane, että jos lähtee
kohtaamaan ihmistä ihmisenä ja hankkii arkipäivänä kontaktin niin sil-
lä ei kauheen paljo oo merkitystä jos sä saat rakennettua sellasen
kontaktin ihmiseen, että tota sulla on jonkinnäkönen luotto ihmisenä,
ei vanhempana, ei aikuisena, mutta ihmisenä jo pelkästään, niin siitä

tulee jo se palaute konfliktitilanteissa ...on tietysti nuoria jotka on kasvanu semmoseen, että ne ei luota kehenkään, ei missään tilanteessa, ei minkäänlaisissa tilanteissa ei luoteta kehenkään ihmiseen, niin niitten kautta on vaikeeta, on tosi vaikeita tilanteita. Ei voi käyttää sitä arkipäivän tasia hyväksi. (T3)

Suuri osa haastatelluista koki, että nuorten ongelmat ovat hyvin samanlaisia kuin aiemmin, mutta nyt tilanteet ovat alkaneet kärjistyä ja nuorten oireilu on muuttunut rajummaksi.

...no kyllä mä aattelen että ne on haasteet on lisääntyneet ja en mä tierä ongelmat on varmaan samanlaisia mutta ne on kärjistyny. (T1)

...nuoret ei oo muuttunu, mut tää ympärillä oleva maailma on muuttunu, sääntöjä sun muuta. Toki vivahteita aina tulee muustakin...(F11)

Toki haastateltavat toivat myös esiin, että nykyään tulee paljon nuoria vasta lähellä täysi-ikäisyyden rajaa, joten sellainen pitkäkestoinen työ ei enää onnistu. Muutamia vuosia taaksepäin, niin saattoi tulla nuoria 13-vuotiaanakin, jolloin tiedettiin, että nuoren kanssa päästään tekemään pitkäjänteistä työtä. Tätä haastateltavat pitivät isona muutoksena nuorisokotiin tällä hetkellä tulevassa aineksissa.

...kunnat on niinku kilpailuttanu kovasti palveluita, koittanu painaa hintoja alas ja tavallaan puhutaan niinku ”oikeat nuoret oikeisiin paikkoihin” –politiikka. Ja siinä pelissä me ollaan niitä joihinka tulee ne, jotka ei muille kelpaa. Lähinnä hyvin pitkälle ne. Eli me ollaan niinku sellases markkinasiivus, että meille tulee vaikeampia. (F9)

...kuinka paljo on niinku nuoriso muuttunu ja systeemit muuttunu...kyllä mun mielestä nää nuoret joita meillä on tuolla talossa, niin jossain määrin ne on myöskin sellasia, että...siinä pistees, että se on välillä niinku mielenkiintoista nähä, että ne ei niinku tavallaan välitä mistään...että mistä se johtuu? Jos ny esimerkiksi poliisi tuloo talolle, niin valtaosa suomalaisista nuorista ymmärtää, että nyt on niinku vakava tilanne päällä ja pystyy muuntautumaan tai muutamaan sitä omaa olemistaan. ...mut tuntuu että nää vaan kiihdyttää ja kiihdyttää...(F14)

Myös rikollisuuden piirissä oleva nuori ei ole nykyään enää mikään outo tapaus. Nyt ei puhuta mistään näpistelyistä, vaan ihan suunniteluista isoista murroista ja ryöstöistä. Myös yhä useammalla nuorella on mukanaan ongelmia useilta kentiltä. Samalla nuorella saattaa olla päihteiden lisäksi ongelmia koulussa, perheessä ja rikoksiakin on alkanut kertymään, osalla vielä näiden lisäksi mielenterveydellisiä

pulmia. Nämä teemat haastateltavat nostivat esiin, yhä kasvavan jengiytymisen ohella.

...sitten toinen on tällänen kulttuurillinen muutos, nuorten niinku kulttuurissa, nimenomaan tässä niinku lastensuojeluporukassa. Se on niinku eriytynyt selvästi muista nuorista, sellanen polarisaatio. (F9)

...moniongelmaisuus. Tehdään mitä vaan, rikoksia. Ei oikein välitetä, varsinkaan sit päihteis. (T2)

6.2.2 Resurssit, säännökset ja kokemus

Haastateltavat olivat hyvin tietoisia koulutetun henkilökunnan tarpeellisuudesta ja siitä, että näin kuuluu olla. Hyvä työyhteisö ja ammattitaitoinen henkilökunta saivat monessa haastattelussa luotua kuvan turvallisuudentunteesta. Toisaalta haastateltavat antoivat myös ymmärtää, että pelkkä koulutus ei tosiaankaan takaa sitä, että haastavien nuorten kanssa työ sujuu turvallisesti ja laadukkaasti. Puhuttiin tiimeistä ja oikeanlaisten tiimien muodostamisesta. Tiimeistä, jotka ovat monipuolisia ja dynaamisia toimimaan haastavissakin tilanteissa.

...mielestäni kuuluis rakentaa nimenomaan, ei aina niin sokeasti katsoen koulutuksiin, vaan...vaan sinne ikään kuin tarttis rakentaa sellanen tiimi, joka on osaamista tai se yhteistyö olis mahdollisimman dynaamista ja ja tota sillä tavalla olis vahva paketti työntekijöistä, jotka jotka pystyis hoitamaan monenlaisia tilanteita. (T1)

...koulutetulla henkilökunnalla laajempi näkemys ongelmista. Nähdään kokonaisuus. (T3)

Haastateltavat kertoivat kuitenkin, että monesti haastavissa tilanteissa pärjätään, mutta sitten tilanteiden kärjistyessä, ei olisi pahitteeksi jos henkilökuntaa olisi enemmän paikalla. Haastattelut antoivat myös kokeneempien työntekijöiden puolesta vahvaa mielipidettä suhteen luomisen tärkeydestä. Kontaktin luominen nuoreen arkipäivänä, saattaa hyvinkin kantaa sitten haastavien tilanteiden vallitessa. Konfliktitilanteissa on suhdetta turha enää alkaa rakentamaan. Tämä vaatii uusilta työntekijöiltä työn sisäistämistä ja se vaatii usein myös aikaa.

...en lisäisi massaa ja voimaa...ennemminkin lisäisin aikaa...(T3)

Haastatteluista tuli ilmi, että nuorisokotiin tarvittaisiin turvalliseen tiimiin monipuolista henkilökuntaa erilaisilla taidoilla ja kyvyillä, kuten puheenlahjoilla, tiimityöskentelyllä, välillä tarvitaan fyysistä voimaa, mutta myöskään kokemusta ei kukaan haastatteluista ainakaan moittinut. Oikeanlainen resursointi kuhunkin tilanteeseen ja toimintaan oli haastattelujen jälkeen yhteinen kanta. Puhutaan turvallisuuskielellä ennakoinnista.

...ja siihen vaikuttaa oikeesti se, ketä on paikalla, nuoret huomioiden, mutta ketä henkilökuntaa on oikeesti paikalla. (F1)

Osa haastatelluista kertoi myös nuorisokodeissaan olleista turvamiehistä, jotka ovat olleet paikalla takaamassa, että henkilökunta pystyy tekemään työtään hyvin. Tämä on koettu hyväksi asiaksi jo pelkästään turvallisuuden tunteen takia ja paljon käytännöllisemmäksi kuin soitella poliisia jatkuvasti paikalle. Se vaan on koettu taloudellisesti mahdottomaksi, että turvahenkilökuntaa olisi pitkiä jaksoja paikalla. Yön aikana tehtävä työ, vähäisellä henkilökuntamäärällä, on saanut monen haastatelluista pelon valtaan. Monet eivät enää pysty yötyöhön, vaan tekevät töitä vain päivällä, kun henkilökuntaakin on paikalla enemmän. Haastateltavien joukosta löytyi kuitenkin pelkäämättömiäkin henkilöitä, jotka luottivat kovin siihen, että he pystyvät hommat turvallisesti aina hoitamaan.

...mutta turvahenkilöitä on paikalla koko ajan. Ja se mistä niitten nuorten turvallisuuden tunne ja sellanen rento ilmapiiri tulee, että nehän niinku...noh...miks vankilas on paljo rauhallisempaa? Siellä vartijat tekee vartijanhommaa ja sit on on terapeutti, ja kaikenmaailman ryhmänvetäjää jotka tekee sitä toista työtä, niin me ollaan vähä ajaututtu siihen olosuhteiden ja ihmisten pakostakin. Mut perse ei kestä sitäkään, se on ongelma. (F2)

...onhan se niin, että tiettyjä työntekijöitä täällä on sillon töis, kun tuun jeesimään. (S1)

Suuri osa haastatelluista koki, että lastensuojelulaki on aika ohut tällä hetkellä, kun työtä tehdään haastavimpien nuorten parissa. Haastatteluissa tuli esiin, että laki joka koskettaa laajaa joukkoa nollasta ikävuodesta asti aina täysikäisyyteen saakka, ei toimi tällä hetkellä riittävän hyvin. Lain toimimattomuuden ongelmakohdat nähdään lähempänä täysi-ikäisyyttä olevien, monia haasteita omaavien nuorten kohdalla.

...aika kapeealainen kuitenkin. Elikkä tota noin niin... LS-laki rajoittaa, rajoittaa työntekemistä ja työtä ja turvallisuuden luontia siinä määrin että... että tälläset... tälläset jo iäkkäämmät ja... ja jo jonkin verran kokemusta tuolta rikostaustalta ja muuta, niin eihän LS-laki anna niin vahvoja edellytyksiä sille työlle kun se kuuluis antaa. (T1)

...lastensuojelulaki turvaa niinku kilttien orpolasten oikeuksia oikein hyvin, mutta ei missään tapauksessa oo niinku riittävä moniongelmaisten, niinku lähellä 18 ikävuotta olevien niinku väkivaltaisten päihdenuorten niinku kanssa toimimiseen. Ongelma on se, että se on sama laki. (F9)

Lain riittävyttä moitittiin useissa puheenvuoroissa. Oireilut, joita kaikista haastavimmilla nuorilla on, eivät saa nykyisen lain puitteissa riittävästi apua ja tarpeenmukaista hoitoa. Koetaan, että työnteko on tehty liian vaikeaksi.

...kyl on tullu ihan selkeesti täs 8-vuoden aikana...ääää, kaikki tämmöset päihteet on noussu hyvin voimakkaasti esille ja tekee tuloan jatkuvasti jossa on sellasta kilpajuoksua ja tuota ja samoin tää teknologia mikä on tullu...aikasemmin oltiin hyvin ...puhuttiin jonkun radion kuuntelusta kovaa, niin nyt sitten on media mukana niin että...se haittaa arkipäivää ,nuorten arkipäivää, rytmistä pitämistä, elämän rytmistä kiinnipitämistä ja siihen tuntuu, että se on niinku puuttuminen on jotenkin lainsäädännöllisesti tehty niin hankalaksi, että tota...vähä on menty överiksi siinä. Että jos nuori sijotetaan tänne niin että me saadaan rytmitettyä elämää, ettei liikuta öisin...nukuttais öisin, niin sitten täällä tulee lainsäädäntö...että pitää täyttää kuponkeja sen takia että me kasvatustyötä tehdään...en, en oikein näe sitä hyvänä. (T3)

Puheenvuoroissaan haastateltavat protestoivat voimakkaastikin lain riittävyttä, varsinkin rikoksia tehneiden nuorten kanssa toimiessa. Nähdään, että puitteita auttamiseen ei voida enää kovin mielekkäästi luoda.

...tavallaan jos tuloo hyvin voimakkaalla rikos, väkivalta, huumetaustalla...niin kyllähän tää niinku laki...niin eihän se luo puitteita tuon tyyppisten nuorten ...noh...kasvattamiseen tai säilömiseen. Niin kyllähän sitte pitäs olla ihan erityyppiset systeemit. (F14)

...kyl, kun mä tuun, niin ei siinä tää lastenlaki enää päde...soitetaan sit poliisia kans mukaan, niin saadaan asiat kuntoon. (S1)

Myös eri säännösten puitteissa tapahtuneet muutokset, kuten ovien auki pitäminen, kodinomaisuuden sisään ajaminen ja itsemääräämisoikeuden korostaminen ovat haastattelujen perusteella hyvinkin kyseenalaisia asioita, toimittaessa haastavimpien nuorien kanssa.

...joskus tuntuu niinku järjenvastaselta, että meillä on sellanen aines, josta mietitään että onko se vankila tai pitäis olla vankila. Ja sitten meidän niinku täytyy..niinku jos aattelis maalaisjärjellä, niin vankilamaiset, niinku turvalliset resurssit, mutta sitten nää säännökset niinku vaatii kodinomaisuutta. Siinä on aika iso ristiriita siinä. Tuntuu jotenkin hullulta sellasten mukaan toimia. (F4)

Asioita pidetään tärkeinä, kuten itsemääräämisoikeus. Niiden soveltaminen on tehty haastateltavien mielestä todella haastavaksi, niin työntekijän kuin nuorenkin kantilta. Nuori tietää oikeutensa ja työntekijä yrittää toimia esimerkillisenä aikuisena. Tapahtumia ei voida ennakoida konkreettisesti, sen itsemääräämisoikeus kieltää.

...itsemääräämisoikeus on tärkeä, että lapsi tulee kuulluksi...mutta se ei saisi johtaa siihen että lapselle vahingollisten asioiden annetaan sattua ja tapahtua sen takia...Päästämme sinut tästä ryppäämään, hyvää matkaa...kun on tämä itsemääräämisoikeus...ja tosta vähä vielä rahaa matkaan...ettei kalja lopu kesken tai ei se haittaa, varastakaa sitten lisää. (F9)

Ovien auki pitäminen nähtiin myös turvallisuuteen ja sen puutteeseen vaikuttavana tekijänä. Resursseja vartioida erityisnuorisokotien ovia ei ole kenelläkään. Ovia ei lukossa saa enää pitää. Tämä asia on koettu hankalana ja turvallisuutta haastavana asiana laajalti haastateltavien puheenvuoroissa.

...ulkopuolinen uhka on paha, kun ovet auki. Nuoret tulee välillä turvaan taloon...ei oo mahdotonta että porukkaa tulee ulkopuolelta, täs on huume ja muut velat monella kyseessä. Ja sisänen uhka...huumeita tulee sisälle, teräaseita löytyy koko ajan...jos on ovet auki. (F5)

6.2.3 Aiemmat tilanteet

Haastatellut saivat vapaasti työhistorioistaan poimia tilanteen, jonka halusivat jakaa muille. Uhkaavia tilanteita oli kaikilla ollut lastensuojelu-uran aikana ja nytkään ei ilman tunteita noita tarinoita pystytty kertomaan. On kuitenkin hyvä muistaa, että tällaiset erityisen haastavat tilanteet eivät ole joka viikkoisia tapahtumia erityisnuorisokodeissa. Haastateltavien mukaan hankalia tilanteita syntyy erityisen paljon silloin, kun erityisnuorisokodissa on paikalla yhtä aikaa useampi väkivaltaan jo aiemmin turvautunut nuori tai nuori, johon juuri kukaan ei saa kontaktia. Syntyy

vastakkainasettelua, mitä nuori ei ymmärrä. Myöskin päihteiden läsnäolon katsottiin olevan asia, joka vaikuttaa haastavien tilanteiden syntyyn. Seuraavaksi on luvassa tarinoita, joita ei helposti uskoisi kuuluvan lastensuojeluun tai vielä vähemmän uskoisi niiden kertojia. Haastateltavien joukossa oli kuitenkin pienten lapsien äitejä ja isiä, omista iltavuoroissaan. Uhkaavat tilanteet sisälsivät lyömäaseilla lyöntejä päähän, teräaseiden pitämistä toisen kaulavaltiomolla, puolustuskyvyttömän hakkaamista ja potkimista maahan päin, isolla kivellä päähän lyönnin yrityksiä, punttitangoilla hyökkäyksiä ohjaajia vastaan ja monia muita haastavia tilanteita. Lähtökohtaisesti haastateltavat pitivät haastavimpina tilanteita, että mitään kontaktia nuoreen ei enää saanut. Näissä tilanteissa jo hyvin rakennettu suhde ja luottamuskaan ei enää auttanut saamaan kontaktia nuoreen. Osassa uhkaavissa tilanteissa oli mukana mainitsemiani päihteitä, jotka osaltaan selittävät tapahtumien kulkua. Se, miten tilanteet ovat vaikuttaneet työntekijöiden turvallisuuden tunteeseen, on vaikea arvioida. Pitkiä sairauslomia on kuitenkin niiden takia vietetty. Ne työntekijät, jotka ovat uhkaavien tilanteiden johdosta jopa irtisanoutuneet, eivät nyt tietenkään ole tarinoitaan kertomassa. Totuus kuitenkin on, että heitä on paljon. Haluan vielä kerran korostaa, että seuraavat tilanteet eivät ole jokapäiväisiä tapahtumia, vaan haastavimpia tilanteita haastateltavien tulosten joukosta. Vaikka kyseisiä tilanteita ei ole useasti, ne vaikuttavat suuresti koko yhteisöön ja toimintaan. Siksi niiden peilaaminen tutkimuskysymyksiini onkin tässä yhteydessä tärkeää. Jokaisesta tarinasta löytyy kuhunkin kysymykseen pohdittavaa ja juurikin ääriolosuhteiden laadukkailla ratkaisulla voidaan saavuttaa huimaa kehitystä turvallisuuteen.

Turhautuminen ja epä tietoisuus aiheuttavat usein tilanteita, joissa ei alkuun puhe auta. Kyseessä voi olla väärinkäsitys tai sosiaalityöntekijän puhelimen välityksellä nuorelle tiedoksi antama rajoitus. Voi syntyä väkivaltatilanteita, joissa on käytössä jotain lyömäaseita. Poliisin kutsuminen on lähes aina välttämätöntä. Joskus työntekijät joutuvat menemään tilanteisiin fyysisesti väliin, että muiden turvallisuus taataan.

...viime keväästä, alkukesästä. Nuori oli suuttuneena kun ei päässy lomille, se hajotti sen osaston keittiön palasiksi ja käveli se käveli sitten ympäriinsä sellasen puolitoistametrinen kepin kanssa, ja joku tuli palanan ja sillä koputteli kaikkee mahdollista. ja uhkas ikkunoita rikkoa ja se ny oli sellanen tilanne, että minä ja (OHJ) ensimmäisenä sinne

kärjessä. Minä ensimmäisenä ja (OHJ) perässä, niin mentiin sinne kiinni, minä keppiin ja sitten sainkin, siinä sainkin siinä vähä iskua niin niin nuorelta, mutta...se oli sellanen niinku uhkaava tilanne pihassa, joka päätty kuitenkin siihen että nuori jäi sinne pohjimmaiseksi ja sitten se vielä pukkas mua siinä päällä poskipäähän mutta...Poliisit sen siitä sitten nouti. Se oli sellanen normaali, niinku uhkatilanne, mitä on ollu vuosien miittaa niinku paljo. Kauhee hässäkkä päällä, rikotaan paikkoja, riehutaan ja sitten mennään kiinni ja vähä kopsahtaa ja joskus vähä veri lentää. (F9)

Yövuorot, joissa toimitaan pienellä henkilöstömäärällä useimmiten pimeään aikaan, vaikuttavat haastavien tilanteiden ollessa päällä lähes aina turvallisuuden tunteeseen. Voi syntyä tilanteita, että nuori vaatii pääsyä esimerkiksi ulos yöaikaan. Lähtökohtaisesti tällaiseen ei yöllä ilman hyvää syytä suostuta ja tämä kieltö voi aiheuttaa nuorella huonoja tunteita, joita nuori ei osaa käsitellä juuri siinä hetkessä. On huomioitavaa, että usea nuori on erityisnuorisokodissa senkin takia, että heiltä on puuttunut elämästään rajat. Nyt kun rajoja asetetaan, se voi näkyä erilaisena oireiluna. Poliisi on ainoita apukeinoja tällaisissa tilanteissa, jos väkivaltaa esiintyy yöllä.

...on ollu yövuoro ja ja sillä oli taas se joku tietty vaatimus johonka en suostunu ja siitähän tuli taas se täys vihanpalo silmiin. Ja se oli mun edes sillai nyrkit pystyssä ja mä ajattelin että nyt tulee...mä en edes tajunnu siinä lähteä perääntymään plus tietysti ovet kiinni takana ja ...yritin jotakin puhua sille yleensä, että se rauhoittuis siitä...niin se kääntyi, meni kämppäänsä ja mä ajattelin, että okei, tilanne ohitte. Poistuin osastolta ja hetken päästä se tuli ja oli ottanu niinku käsipainon ja ottanu siitä tangosta painot pois ja se hakkas siellä menemään pitkin poikin ja kameroista sillo katottiin sitä touhua siinä. Tajuttiin, että nyt ei niinku kukaan mee sinne..että tota poliisi soitettiin siinä kohtaa paikalle rauhoittaan tilannetta. (F3)

Tilanteet, jotka syntyvät hetken mielijohteesta impulsiivisesti, ovat haasteellisia ja yllättäviä. Niitä ei voida ennakoida. Yleisin väkivaltarikos Suomessa on ohi sekunneissa ja niissä useimmiten aloitteentekijä voittaa.

..en muista mitä asiaa me ohjaajan kans selvitettiin (NUORI):n kanssa ja tilanne oli niinku jo ohi. Periaattees. Niin, se aivan yllättäen, yhtäkkiä, selät oli jo kääntäny (NUORI):lle niin tarras mun hiuksiin täysiä. Se tilanne että kun ei ..eihän siinä enää auta puhe ei mikään. Et mistään saa mitenkään kiinni. Ja se otti niin kipeetä että piti vaan mukana mennä. Mutta...sitten ohjaaja tuli toimistosta sieltä tiikerinloikalla (NUORI):n kimppuun...mutta se hetki, se hetki siinä kun tiesi että ei voi niinku tehdä mitään, muutakun mennä mukana. Että se on ollu ai-

nut tilanne missä oon niinku ollu yksin, se lähtötilanne. Se on jääny mieleen. (F2)

Erityisnuorisokodeissa toimitaan paljon yksin nuoren tai nuorten kanssa. Yksintyöskentely, varsinkin tällaisella kentällä on aina haastavaa. Turvallisuus pitäisi kaikille saada taattua.

...joo, mut oltiin menos kahestaan reissuun, niin sit se...ei oo ikinä ollu mulle semmonen, mut sitte yhtäkkiä se oli semmonen niinku, et se rupes niinku ihan niinku sekstistisiä ihan niinku heittämään ja niinku sillä tavalla ...mä en niinku...aluksi se heitti niitä sellasella hyvällä läpällä, kun oltiin menos kauppaan, että hei että ajat nyt tonne ja sit oli vähä jo ottamas ratistakin kiinni, hei mennää ajamaan tonne ja tuonne puskaan sitte ja siellä harrastaan seksiä ...niinku ihan sillai, että joo hei vitsi mä oon katellu sua ja kaikkee...hyi helvetti se oli kauheeta ja ällöttävää! Mut sitte kun mä sanoin sille että nyt oikeesti niinku loppu, että jos et sä lopeta tota...niin kun me oltiin jo siinä vaiheessa kaupassa...niin mä niinku jätän sut tänne ja lähden niinku kävellen pois, niinku en mä kuuntele tollasta yhtään enää. Että lopeta! Niin sit se otti niinku sellasen uhkaavan moodin päälle, että ei vittu mä tapan sut jos aiot tollasta tai jos sä sanot jollekin, että voi vittu mä tapan sut oikeesti. Sit se otti niinku sellasen moodin, että se rupes uhkaileen kaikenlaista. Ajattelin, että menis nyy tää ohitte ja rupesin höpöttään kaiken näköistä sitten hetken päästä...että no joo...että halusiksä tyyliin täältä kaupasta jotakin, yritin kääntää sitä jonnekin muualle. Sit se lopulta menikin siihen, mut sit se lopuksi mulle sano että, että niinku älä vittu ikinä tuu mun naaman eteen tai jotain tällästä. Sit se meni ohi, mut vitsi se oli sellanen uhkaava, sä oot yksin täs tilanteessa ja mitä kaikkee voi niinku nuoret tehdä. (F11)

Kaikki edellä kuvatut tilanteet päättyivät lopulta hyvin ja ne käsiteltiin niin nuoren kuin työntekijänkin kanssa. Myös työntekijä sai tilanteiden jälkipuinnin eli debriefingin, jossa tilanne käytiin kokemusten ja tuntemusten puolesta läpi. Debriefing-tapahtuman tarkoituksena on tukea psyykkistä toipumista (Soisalo 2011, 174). Tilanteet, jotka vaativat poliisin apua, olivat myös luonnollisesti poliisin käsittelyssä. Näillä tilanteilla ei ollut tarkoitus mitenkään kärjistää kuvaa erityisnuorisokotien arjesta. Tarkoituksena oli tuottaa kuvaa siitä, millaisia tilanteita voi arjessa joskus tulla vastaan sekä miten ne mahdollisesti vaikuttavat turvallisuuteen, turvallisuuden tunteeseen ja mitä näistä tilanteista voidaan oppia.

6.3 Mitä pitäisi muuttaa, että olisi turvallisempaa?

Haastateltavat kertoivat hyvinkin mielenkiintoisia kehittämisajatuksia ja parannuksia jatkoon. Puhuttiin jopa uudesta laista lastensuojelulain rinnalle, nuorisosuojelulaista. Lisäksi yhteistoiminta terveydenhuollon ja lastensuojelun välille pitäisi saada haastateltavien mukaan kuntoon. Nyt koetaan, että se ei ole kunnossa.

...kyllä mä näkisin että laki olis se ensimmäinen mistä se lähtis. Se olis eka. Olis lastensuojelulaki ja sitten olis vielä nuortensuojelulaki erikseen. Sieltä se lähtis. Että olis niitä keinoja vähä erilaila puuttua. Ja sit on niitä väliinputoajia, jotka meidän näkökulmasta kuuluis psykiatrian piiriin ja sit psykiatrian mukaan lastensuojeluun. Et ei oikein oo enää niitä paikkoja. Moni näkee että ainut paikka olis vankila, mut sinnekään ei pääse. (F2)

Haastatteluista nousi esiin pohdinta, että nuoret olisivat jo valmiiksi lokeroituja haasteellisuuden mukaan. Tällaisia mietteitä on pitkään pohdittu joissain nuorisokodeissa, mutta koskaan ne eivät vielä toteutukseen asti ole päässeet.

...pitäs olla joku a-, b- ja c-nuoret, joihin sosiaalityöntekijät karsinois nää nuoret...niinku, ei nyt puntarin mukaan, mutta sen haasteellisuuden mukaan ja sitten tota mä näen sen niinku niinpäin että myöskin ne nuoret jotka pärjää pienemmällä ohjauksella, jotka on kenties vain perheen kykenemättömyyden takia, niin sijoitetaan samanlaisiin paikkoihin mihkä sijoitetaan sitten ne joilla on ihan kasvuhäiriöitä nuorilla, niin mä näen että ei...ei ole hyvä asia. Tai että se koskee kaikkia. (T3)

Haastattelut antoivat mietittävää siihen suuntaan, että ovatko päättäjät ja säännöksiä valvovat mitenkään tietoisia konkretiasta lakeja ja säännöksiä miettiessään. Haastateltavat nostivat esiin myös, että onko järkevää enää 17-vuotiasta rikollista sijoittaakaan lastensuojelulaitokseen tappelemaan ohjaajien kanssa, vai pitäisikö tässä vaiheessa olla aivan jotain muuta tarjolla.

...se on kyseenalaista just se että nää jotka on siinä rajalla, tehdään jo paljo rikoksia ja käytetään päihkeitä runsaasti, ollaan väkivaltasia, että onko mielekästä sanotaan jotain 17-vuotiasta sijoittaa tavallaan niinku nuorisokotiin tappelemaan niinku nuorisokodin ohjaajien kanssa. Olisiko se niinku mielekkäämpää antaa sille kämpän jostakin ja koita pärjätä, joku ehkä tukihenkilö jostakin ja sit kun tekee riittävästi rikoksia niin sit vankilaan. (F9)

Haastatteluissa nousi esiin, että kuuluisi olla enemmän mahdollisuuksia määritellä ovien kiinnipitämisiä ja nuorten kulkuja. Kuten kotonakin. Nyt määrittelyn tekisivät kasvatusalan ammattilaiset ja kunkin nuoren edun mukaisesti.

...mun mielestä mielestä aikuisilla ja lastensuojelulaitoksella olis itellä oikeus päättää siitä millo pidetään ovia kiinni ja missä pidetään ovia kiinni. Elikkä se ei välttämättä oo niinku... sehän on nykyään nuorten käsissä ikään kun määritellä se että onko ovet auki vai ei. Eihän se peruskodissakaan mee, että että lapset kertoo että yöllä on pakko olla ovet auki ja että he haluaa liikkua vapaasti. (T2)

Haastatteluissa tuli myös ilmi, että yhä enemmän kuitenkin kaivattaisiin yksittäisen nuoren kohdalla kotiolojen mukaan tuomista nuoren kasvatukseen, nuoren struktuurin kohentamista ja sitä kautta elämänhallinnan tasoa paremmaksi. Tämä kuitenkin vaatii aikaa ja sitä ei useimmiten ole. Ajan puute on useimmiten turvallisuuspuute. Myös lastensuojelun sijoituksen keston epätietoisuus saa aikaan paljon hämmästelyä. Ei ole niinkään suunniteltuja aikatauluja, vaan puhutaan vain täysi-ikäisyydestä ja siitä, että silloin se huostaanotto sitten loppuu.

...aluksi olis niinku kaikki mahdollista, hyvä ettei vuoden viikkorahatkin jo edessä. Ja siitä lähettäis liikkeelle. Olis aluksi paljon oikeuksia ja sitte ruvettais...etsä kykene hoitaan...sä et kykene hoitaa vaatetusta, sä et kykene hoitaa ruokaa. Sitten tiputettais niinku niin päin, eli aluksi kerrottais että näin paljon on mahdollista. Mut tossa on kaveri vieres, joka ei saa liikkua muuta kuin ohjaajan kanssa, kun se on mössiny kaiken. Siinä olis hyvä paikka takoa. Kaikki järkyttyy aluksi tänne tullessaan. Ja tää epämääräisyys...mikä nuorilla on...18-vuotta odottaa, jumalauta odottaa ja odottaa..., koska täyttää 18. Must se olis paljon parempi, että okei, puolen vuoden päästä tsekataan tää sun juttus ja katotaan missä sä oot onnistunu ja jos menee hyvin niin...okei, kotia. Niin jotenkin näin päin lähtis, eikä niinpäin että niinkun nyt tänne tullaan ja viikko istutaan tossa kuppassa vastaanotossa ja käydään jotain ihmeellisiä sääntöjä läpi ja jotka ei sitten kuitenkaan pidä paikkaansa. Sanotaan että nuoret opettaa toisille nuorille huonoja tapoja...ei se todellakaan oo niin...kyllä me ohjaajat opetetaan...me kerrotaan tiukoista säännöistä ja kuinka ne pitää mennä...ja sit ne ei meekkään niin...(T3)

Fyysisille rakenteille harvoin olemassa olevissa nuorisokodeissa enää mitään voidaan. Jos nuorisokoti rakennettaisiin uudestaan, se olisi haastateltavien mukaan ehdottomasti yhdessä tasossa ja sisältäisi paljon suoria käytäviä, sekä isoja valoisia tiloja, avaruutta. Lastensuojelulain kieltämät lukot olisivat toiminnassa turvalli-

sissa ovissa tässä ajatustason laitoksessa. Myös ikkunat olisivat rikkoutumattomia, koska ne hajoavat usein ja aiheuttavat myös isoja turvallisuusriskejä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätösosiossa kerron tutkimuskysymyksiini saadut päätulokset, ottaen mukaan aiempaa tutkimustietoa ja teoriaa aiheesta. Näitä erilaisten väylien kautta saatuja tietoja peilaamalla toisiinsa, uskon saavani kattavan ja mielekkään johtopäätösosion aikaiseksi. Etenen osion tutkimuskysymys kerrallaan.

Mikä haastaa turvallista työtä nuorisokodissa? On ehdottoman selvää, että väkivalta kaikessa mittakaavassaan on suurin haaste tämän päivän erityisnuorisokodeissa. Asia mitä ei hyväksytä, mutta minkä kanssa joudutaan elämään. Newhillin (1995, 632–636) riskiarvio väkivaltaa tavanomaista herkemmin käyttävästä henkilöstä osuu hyvin yksin erityisnuorisokotien tietystä asiakasryhmästä. Väkivallan moninaisuus ja kollektiivisuus ovat saaneet uusia mittakaavoja, varsinkin kun nuorisokoteihin saattaa tulla jo ennestään toisilleen tuttuja nuoria, tutuista jengeistä. Nuorten ryhmittymät aiheuttavat isoja ongelmia kaduilla ja nyt myös nuorisokodeissa. Toiminnan perustuminen pakkotoimenpiteisiin jo itsessään aiheuttaa usein vastakkainasettelua ja sen johdosta myös turvallisuushaasteita. Ohjeita ja sääntöjä vastustetaan. Rikoksista tuomioita saaneita nuoria saattaa olla myös erityisnuorisokodeissa asiakkaana, mikä asettaa henkilökunnalle erityistä haastetta ja tuottaa ennakoimattomia tilanteita. Tämä liittyykin pitkälti Tikkasen ym. (2008, 13–14) näkemykseen turvallisuuden puuttumisesta yhteisössä, joissa esiintyy hallitsemattomia ja ennalta-arvaamattomia tilanteita. Ovet ovat auki ja kulunvalvontaa ei ole, kuten Valvira ja aluehallintovirastot (7/2013) linjauksessaan päättivät. Jos puukko halutaan tuoda sisään erityisnuorisokotiin, se ei ole ongelma. Isoksi haasteeksi siis voidaan mainita, edellä mainitun tekstin toimiessa esipuheena, väkivaltarikoksia tehneiden nuorten sijoittaminen oikeisiin paikkoihin. Työntekijöiden tuottamista haastatteluista kävi selväksi, että vankilatkin ovat useimmiten täynnä ja vielä iältään lapsiksi lueteltaville pitäisi löytyä muita mahdollisuuksia. Näin ollen lastensuojelun laitossijoitus on nähty ainoana vaihtoehtona. Myös lastensuojelulain toimimattomuus aikuisuuden kynnyksellä oleviin nuoriin koetaan isona turvallisuusriskinä. Koetaan, että lastensuojelulaki on kovin kapea-alainen ja ei kykene vastaamaan rikoksia tehneiden ja väkivaltaisten nuorten haasteisiin siinä määrin kuin nuorempien lasten.

Resurssit ovat myös ajankohtainen aihe tuloksien perusteella. Tuloksista selviää, että parhaan mahdollisen työryhmän ollessa paikalla on hyvä työskennellä ja tieto turvallisesta työskentelystä on ainakin teoriassa olemassa. Tämä perustuu myös Soisalon (2011, 55–56) ajatuksiin, että turvallisen työryhmän jäseniltä vaaditaan koulutuksen lisäksi myös sopivaa luonnetta sekä muita ominaisuuksia. Erityisnuorisokoteja on hyvinkin erilaisissa paikoissa ympäri Suomen, mutta kautta linjan oleellista oli, että usein tilat olivat useassa tasossa ja sokkeloisissa käytävissä. Työskentely tällaisissa tiloissa, haastavimpien nuorten kanssa asettaa vielä lisää turvattomuutta työskentelyyn. Tulosten mukaan nuorten vapaa liikkuminen lukitusten poistamisen johdosta sekä itsemääräämisoikeuden tulkinnat antavat myös lisää haastetta turvallisuuden ylläpitämiseen. Soisalon (2011, 58) mukaan kuitenkin suurimpia toimitilojen turvallisuuden takaajia ovat kunnan lukot. Työntekijöiden mukaan tilannetta ei helpota myöskään kuntien tekemä kilpailutus erityisnuorisokodeista ja niiden tarjoamista palveluista. On havaittavissa, että useimmiten edullisin tarjous voittaa ja tämä asettaa sitten taas turvallisuuteen panostaneita erityisnuorisokoteja huonoon asemaan, asiakkaita kuitenkin tarvitaan. Joudutaanko laskemaan hintoja, jonkun muun asian kustannuksella? Yksi työntekijäkö otetaan vuorosta ja vahvuudesta pois? Tulosten mukaan tämä lopulta rahaan ja talouteen liittyvä asia vaikuttaa työntekijän työskentelyyn paljon.

Osastointi ja nuorten jakaminen pienempiin ryhmiin on koettu hyväksi turvallisemman toiminnan perustaksi. Myös tieto siitä, että ovet saadaan tarvittaessa laittaa lukkoon tuo tuloksien mukaan resursseihin apua. Johtopäätöksissä haluan myös mainita, että yksikin väkivaltaisesti oireileva nuori haastaa erityisnuorisokodin arkea paljon. Joskus väkivaltaisesti oireilevia nuoria saattaa olla useita. Huomioitavaa on kuitenkin, että tämä turvattomuutta aiheuttava oire on vain pienellä osalla erityisnuorisokotien nuorista.

Mikä vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen nuorisokodissa? Tikkasen ym. (2008, 13–14) mukaan turvattomuuden tunne voi syntyä hyvinkin vaikkapa riskien, uhkien ja vaarojen pelkästä olemassaolosta. Turvallisuuden tunne taas syntyy useimmiten totutuista rutiineista, asioiden pysyvyydestä, luottamuksesta ja tapahtumien kulun ennakoitavuudesta.

Yllä olevan Tikkasen ym. tekstiin kulminoituu pitkälti erityisnuorisokodin työntekijän tilanne. Riskien, uhkien ja vaarojen olemassaolo on aina läsnä työvuoroissa, mutta toisaalta se koetaan hyvin yksilöllisesti. Että turvallisuuden tunne pysyisi tasapainossa, tarvittaisiin rutiineita, asioiden pysyvyyttä, luottamusta ja tapahtumien kulujen ennakoimista. Kuten tuloksista kävi ilmi, erityisnuorisokoteihin nuoret tulevat asiakkaiksi yhä vanhempina, lähellä täysi-ikäisyyttä. Näin ollen myös vaihtuvuus asiakkaissa on suurta ja rutiineita sekä pysyvyyttä on haastavaa saada aikaiseksi. Jos taas nuori tulisi asiakkaaksi jo vaikkapa 15-vuotiaana, niin luottamuksen rakennus, pysyvyys sekä rutiinit olisivat huomattavasti mielekkäämmin toteutettavissa. Yhtälö on siis haastava. Suuri osa haastatelluista koki, että nuorten taustat vaikuttavat myös turvallisuuden tunteeseen. On eri asia tuleeko erityisnuorisokotiin hiukan päihteiden kanssa hölmöillyt nuori, vai vakavia väkivallan tekoja useasti tehnyt nuori. Vai tuleeko tälle naisvaltaiselle alalle asiakkaaksi kenties maahanmuuttajataustainen nuori, joka ei kulttuurinsa puolesta ole juurikaan tottunut naisia kunnioittamaan. Suhtautuminen riskeihin ja varautumistaso ovat silloin eri luokkaa.

Suuri muuttuja yksittäisen ihmisen turvallisuuden tunteeseen ovat resurssit kokonaisuutena. Millainen on työvuoron vahvuus ja miten toimiva on itse erityisnuorisokoti fyysisiltä puitteiltaan. Nämä ovat tokikin logistisia asioita, mutta vaikuttavat turvallisuuden tunteeseen suuresti. Varsinkin työ yöllä asettaa isoja haasteita. Työtä tehdään pienellä henkilökuntamäärällä ja ovien lukitukset ovat Valviran säännösten johdosta poistettu. Mitä vain voi tapahtua ja ainut apu useimmiten on mahdollisesti kaukaa tuleva poliisi. Turvattomuuden tunne on usein käsin kosketeltavissa. Kun jo isoja rikoksia tehneet nuoret sijoitetaan samaan laitokseen, jossa ovet ovat auki ja liikkuminen vapaata, ei voida puhua tosiaankaan asioiden pysyvyydestä tai tapahtumien kulun ennakoitavuudesta. Tämä kaikki syö turvallisuuden tunnetta.

Monen aiemmin esitetyn asian summana, monessa erityisnuorisokodissa on tapahtunut ikäviäkin asioita. Tapahtuneet tilanteet vaikuttavat monen ihmisen turvallisuuden tunteeseen. Vaikka asiat käydään yhdessä läpi ja puretaan, niin niiden jättämä jälki jää useimmiten ihmiseen. Tappouhkaukset ja muut henkisen väkivallan ilmentymät eivät välttämättä lähde ihmisen mielestä kovinkaan nopeasti. Uhkauksen tehnyt nuori joudutaan kohtaamaan jo seuraavassa työvuorossa. Joka

tapauksessa työvuoroissa sattuneet tilanteet ja tapahtumat vaikuttavat paljon turvallisuuden tunteeseen ja ovat työvuosieni tuottamien havaintojen mukaan suurin yksittäinen syy sairaslomiin ja sitä kautta työpaikan vaihtamiseen. Vankiloissa ja psykiatrisilla osastoilla asiakkaiden ”iholle” tulemiseen pystytään puuttumaan paljon paremmin ja niiden käsittelyyn on enemmän työkaluja kuin lastensuojelussa. Lastensuojelu pyrkii hyvään lopputulokseen mahdollisimman inhimillisesti, mutta tässä aikuisuuden rajapinnalla olevien, rikoksia tehneiden nuorten kohdalla, se ei enää toimi niin hyvin. Niitä keinoja on kokeiltu jo aiemmin.

Mitä pitäisi muuttaa, että olisi turvallisempaa? Asiat ovat monasti helppoja toteuttaa teoriassa, mutta käytännön tasolla, erityisnuorisokotien arjessa ei aina kaikki sujukaan niin kuin on kirjoitettu. Viesti kentältä kertoo, että turvallisuus on heikentynyt ja lisää työkaluja tarvittaisiin erityisnuorisokotien arkeen. Lastensuojelulaki kaipaisi myös pikaista muutosta, erityisesti aikuisuuden kynnyksellä olevien nuorten sijoitusten järjestämiseen. Tarvittaisiin nuorisosuojelulaki, palvelemaan nimenomaan nuorten etuja ja hyvinvointia. Tuntuu hurjalta, että nyt samalla lastensuojelulaille etenemme 4-vuotiaan orpolapsen, kun 17-vuotiaan nuorisoriikollisenkin asioissa. Mitenkään ei nähtäisi huonona vaihtoehtona, että olisi matalampi kynnyks rikoksia tehneille nuorille päästä vankilaan, sillä erityisnuorisokoti ei missään nimessä vankilan korvikkeena pysty näillä resursseilla toimimaan. Sisään tuleva väkivaltaa käyttävä nuoriso sitä vastoin usein sitä vaatisi. Jos taas ajatellaan lastensuojelun olevan oikea auttaja, pitäisi erityisnuorisokodeilla olla niin fyysisiltä puitteiltaan, sisustukseltaan, kun henkilökunnan määrältään ja laadultaan kapasiteettia vastata haasteisiin. Nyhän näin ei ole. Ovia joudutaan pitämään auki, huoneisiin saa tuoda lähes mitä haluaa itsemääräämisoikeuden nojalla ja osastokeittiöitä sijoitetaan säännösten johdosta, turvallisuuden heikkenemisen uhalla paikkoihin, missä niiden ei kuuluisi olla. Nämä asiat kuuluisivat olla toisin. Tuloksissa ehdotettiin myös tällaisen haasteellisen nuoren sijoittamista konkreettisesti itsenäiseen elämään ja tuen antamista sinne. Lisäksi tuloksissa tahdottiin keinoja nuorten auttamiseen, jotka ovat osittain väliinputoajia psykiatrian ja lastensuojelun välialueella. Mitä ne keinot olisivat, se ei selvinnyt.

Ajatus siitä, että erityisnuorisokodissa eletään kuin oikeassa kodissa, on aika kaukana erityisnuorisokotien arjesta. Teoria ja käytäntö eivät kohtaa työntekijöiden

mukaan, kodinomaisuus saattaa kääntyä turvallisuutta vastaan. Erityisnuorisokodit ovat laitoksia nuortenkin mielestä ja usein syy niihin joutumisesta tiedetään. Kun asiat sujuvat ja nuoren asiat menevät parempaan suuntaan, ei tietenkään ole mikään tarve pitkittää prosessia. Tällöin tulisi enemmän sitten antaa mahdollisuuksia päästä takaisin kotiin tai kotiseudulle, harjoittelemaan omaa elämää. Tätä mahdollisuutta harvoin tarjotaan huostaanotetuille nuorille. Elämä erityisnuorisokodissa voi jopa ajaa nuoren huonompaan suuntaan, jos selkeää motivoivaa tavoitetta ei ole. Tämän johdosta myös nuorten luokittelut olisivat jatkossa enemmän kuin tarpeen. Nuorten luokittelu avaisi mahdollisuuksia myös paneutua yhä paremmin nuorten ongelmiin ja avaisi yhä selkeämmin mahdollisuudet nuorten yksilölliseen hoitoon ja ohjaukseen. Kuten tuloksistakin tuli esiin, niin pienemmällä ohjauksella, kenties vain perheen avuttomuuden takia, sijoitetut nuoret eivät välttämättä kuulu ihan samaan paikkaan kasvuhäiriöisten kanssa. Avohuollon isommalla panoksella saadaan myös sijaishuoltoon jatkossa enemmän tietoa ja nämä asiat voivat muuttua parempaan sitäkin kautta. Kuitenkin, yksilöllisempi työ vaatisi resursseista eniten aikaa. Aikaa tehdä nuoren ja nuoren perheen kanssa työtä, yhteistyötä ja saada asiat ajan kanssa parempaan kuntoon. Tarvittaisiin polkumaista etenemistä nuoren kanssa, välietapein. Nuorella tulisi olla alati tieto asioista, mitä vaaditaan ja mitä tekemällä saavuttaa mitään. Nythän asiat usein roikkuvat ilmassa ja usealla nuorella on tietona ainoastaan täysi-ikäisyyden numero, 18. Sitä odotetaan ja ennen sitä voidaan tehdä lähes mitä halutaan, mikäli motivoiva tavoite puuttuu. Tämä on iso lapsus.

8 POHDINTA

Oma opinnäytetyöprosessini kesti ajallisesti vuoden verran. Etenin koko ajan sillä ajatuksella, että tämä on yksi koulutehtävä muiden joukossa. En halunnut tehdä opinnäytetyöstä isompaa mielenrauhaani heilauttavaa tekijää. Eikä siitä sellaista tullut. Kun on kilpaurheilussa kohdannut Azerbaidzanilaiset ja Georgialaiset karva-naamat jossain Bulgarian kolkassa yksin painimatolla, niin yhdestä opinnäytetyöstä ei silloin kovin paljoa voi mieli järkkyyä. En tarkoita tällä sitä, että opinnäytetyö olisi mitenkään vähäpätöinen projekti, vaan sitä että vastuksena en kokenut sitä mitenkään mahdottomaksi. Pystyin lähtemän projektiin selkeä tavoite mielessäni ja se oli voitto.

Ajankohtaisuutta opinnäytetyöhöni toi kesken projektin vielä ikävä kuolemantapaus pohjoisen lastensuojeluyksikössä. Tämä kuitenkin on vain jäävuoren huippu, erityisnuorisokodeissa liikutaan alati turvallisuuden kanssa nuorallatanssia, Suomen joka kolkassa. Tutkimukseni tulokset kertovat hyvinkin yksiselitteisesti tilanteita, joita ei monastikaan uskoisi kuuluvan lastensuojelulaitokseen. Itselleni kertynyt, lähes 12 vuoden työkokemus erityisnuorisokodista oli itse kirjoitusvaiheissa ja teoriaa miettiessä enemmän kuin tärkeää. Tein työni yksin, mikä oli kokoajan minulle enemmän kuin selvää. Halusin olla omien aikataulujeni herra. Osasin mielestäni suhteuttaa asioita oikeaan mittakaavaan ja tiesin jo omienkin kokemusten perusteella hyvin sen millaisessa kentässä liikutaan. Mutta ovatko muut tällä haastavalla kentällä työskentelevät mitä mieltä? Katsoinko asioita vain omasta pienestä perspektiivistäni?

Uskallan väittää, että opinnäytetyölle asettamani tavoitteet tulivat täytetyksi, niin aikataulullisesti kuin tuloksellisestikin. Sain suoritettua haastattelut niin kuin olin suunnitellutkin ja myös siinä mittakaavassa mitä heti alkuun mietin. Työvaiheet literoinneista analysointeihin ja itse työn kasaamiseen sujuivat tarkasti suunnitelman mukaan. Työn aikataulutuksen olin jo alkuun laatinut niin, että en tee elämästäni liian vaikeaa, halusin tässäkin ajatella ennen kaikkea kokonaisuutta. Sain tutkimuksen myötä loistavaa dataa asettamiini tutkimuskysymyksiin, jotka toimivat myös tutkimukseni tavoitteina. Osittain data on sitä mitä itsekin olen vuosien varrella asioista miettinyt, mutta tarjosi myös paljon uudenlaista tietoa ja tietoa erityi-

sesti Suomen eri kolkista, erilaisista erityisnuorisokodeista. Tutkimuksessa en eritellyt alueellisia eroja, eikä se ollut toki tarkoituksenakaan. Käsittelin erityisnuorisokoteja kokonaisuutena. Tuloksia esitellessäni aiemmissa kappaleissa sain mielestäni pääkohdat hyvin nostettua esiin. Väkivalta voidaan poimia yksittäisenä isona kohtana ja haasteena erityisnuorisokotien turvallisuuspulmista. Väkivalta sinällään vaikutti moneen eri asiaan jo yksinkin, mutta väkivalta monen muun asian kanssa yhdessä saattoi jo tehdä työntekijöiden työnteosta mahdottoman. Tähän kun lisätään puutteet lastensuojelulaista, niin saatiin jo osittain hankaliakin tilanteita aikaiseksi. Riskejä on aina olemassa, varmasti jokaisessa työpaikassa. Tällä hetkellä ja näillä työkaluilla, erityisnuorisokodeissa riskejä on olemassa luvattoman paljon. Turvattomuudentunne on läsnä. Jos vielä luotto avun saantiin tai ylipäänsä työvuoroista selviämiseen on poissa, turvallisuuden olotilaa on mahdoton saavuttaa. Tarvittaisiin nopeasti jotain muutosta.

Työlläni haluan herättää ihmisiä ja saada mietintää aikaan. Onko erityisnuorisokoti tällaisenaan mieluisa työpaikka kaikille ja halutaanko muutoksia? Mitä voidaan muuttaa? Miten kehitän jatkossa turvallisuuskoulutuksiani? Lastensuojelulaki tarvitsisi ainakin muutosta nopeasti. Tarvittaisiin mainittu nuorisosuojelulaki ja siihenkin vielä tarkat luokat eri nuorten haastavuuksien mukaan. Mikäli jatkossa vakavia rikoksia tehneet nuoret halutaan yhä hoitaa lastensuojelun alla, tulisi myös laitosten profiilien olla sen mukaisia ja työ pitäisi sitä kautta saattaa taas turvalliseksi. Myös vankiloiden tai ihan jonkin muunlaisen avun miettiminen tällaisissa tapauksissa voisi olla viisasta. Apuun kohdennetut rahat voisi hyödyntää niin monella eri lailla. Ja isossa kuvassa maamme talous pitäisi saada kuntoon. Nyt laitosten kilpailutus on mennyt yhä enenemissä määrin halvimmän pillin mukaan, koska kuntien rahavarat ovat lopussa. Se ei ole varmaankaan aina oikein. Avohuollon kehittyminen on toisaalta pienentänyt laitoksiin tulevien nuorten määrää, mutta sitten toisaalta se erityisnuorisokotien asiakaskunta on pysynyt olemassa ja jopa hankaloitunut. Rahatilanne kunnissa on johtanut siihen, että puututaan vasta kun on aivan pakko. Ja silloin voi olla, että lastensuojelun väliintulo ei enää riitä.

Johdannossa avasin omaa yksilöllistä käsitystäni asioista ja kirjoitin sen auki. Olen edelleen vakuuttunut, tutkimuksen tulosten jälkeen, että kyllä asiat järjestyvät. Nuorten taustat haluan aina tietää etukäteen ja myös työvuorojen vahvuudet on

hyvä miettiä haastavissa tilanteissa tarkasti. Ennakointi on edelleen se sanoma, mitä vien eteenpäin turvallisuuskoulutuksissani, mutta yhä enemmän haluan kääntää päätäni myös laadukkaiden työryhmien kasaamiseen. On mielestäni selvää, että erityisnuorisokotien henkilökunnilla on eroja siinä, miten turvallisesti työ hoidetaan ja kuinka hyvin on luotu suhde nuoreen jo ennen haastavia tilanteita. Kokeemuksen tuomaa varmuutta ei voida vähätellä. Työ on haastavaa ja ehkä se juuri onkin asia, mikä on minut pitänyt pitkään alalla. Erityisen haastavat tilanteet pitää käsitellä, ottaa oppia ja mennä eteenpäin. Siihen olen toistaiseksi pystynyt.

Opinnäytetyöni käsitteli nyt kenttää työsuhteessa olevien työntekijöiden näkökulmasta. Tätä kohderyhmää mietin jo heti alkuun ja siihen myös päädyin. Toki mielessä oli muutakin. Mietin myös kesken työni välillä sitä, millainen työ olisi jos sen tekisi joku muu? Vaikkapa joku ilman lastensuojelun sijaishuollon käytännön näkemystä. Jatkossa olisi hedelmällistä saada tietoa turvallisuudesta itseltään nuorilta. Mitä he ajattelevat asioista ja miten he kokevat lastensuojelun muutokset ja elämänsä laitoksessa? Toinen herkullinen kohderyhmä olisi laitoksissa ennen työskennelleet työntekijät ja työpaikkaa siis jonnekin muualle vaihtaneet. Miten he näkevät asian ja mitä olivat syyt lähteä pois lastensuojelulaitoksesta? Tämä kohderyhmä on mielekäs siitakin syystä, että vuosieni varrella niin moni työkaverini on lähtenyt pois ja osan kohdalla syyt ovat olleet suoraan tulosta haastavista tapahtumista ja työtehtävistä. Se olisikin sitten uusi tutkimus...

LÄHTEET

- Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2009. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa: M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 176.
- Annala, L. 2015. Kaupungin päihdeyksiköt lyhensivät pitkiä puutelistojaan. Pohjalainen 113 (10), 5.
- Bottoms, A., Rex, S. & Robinson, G. 2004. Alternatives to prison: Options for an insecure society. Devon: Willan publishing.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- EVA-yksikkö, 2014. Päivitetty 1.10.2014. [Verkkosivu]. Tampere: Pirkanmaan sairaanhoitopiiri. [Viitattu 5.1.2015]. Saatavana: <http://www.pshp.fi/default.aspx?nodeid=10435&contentlan=1>
- Flick, U. 2009. An introduction to qualitative research. Fourth edition. London: SAGE Publications Ltd.
- Greene, R W. 2008. Tulistuva lapsi. 3.painos. Suomentaja Eija Tervonen. Helsinki: Finn lectura.
- Harrikari, T. 2006. Rikos lastensuojelun kentässä. Teoksessa: P. Honkatukia & J. Kivivuori (toim.) Nuorisoriikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 249-275.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hoitoon määrääminen. 2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Valvira. [Viitattu 2.2.2015]. Saatavana: http://www.valvira.fi/ohjaus_ ja_valvonta/ terveydenhuolto/mielenterveys/hoitoon_maaraaminen
- Honkatukia, P., Nyqvist, L. & Pösö, T. 2004. Väkivalta koulukodista käsin. Teoksessa: M. Jahnuainen, T. Kekoni & T. Pösö (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 151-188.
- Itsemääräämisoikeuden toteutuminen sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa palveluissa. 2013. Helsinki: Valvira. Selvityksiä 1:2013.

- Kaltiala-Heino, R. 2013. Väkivaltakäyttäytyminen: ovatko nuoret väkivaltaisia? Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 79.
- Kaltiala-Heino, R. 2013. Väkivaltakäyttäytyminen: rangaistava rikos-hoidettava häiriö? Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 88-89.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karpela, T. 2013. Työpaikkaväkivallalle nollatoleranssi. Tesso 5 (7), 26-29.
- Kestilä, L., Paananen, R., Väisänen, A., Muuri, A., Merikukka, M., Heino, T. & Gissler, M. 2012. Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät. Yhteiskuntapolitiikka 77 (1), 34-52.
- Kitinoja, M. 2005. Kujan päässä koulukoti: tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Helsinki: Stakes. Tutkimuksia 150.
- Kyngäs, M. 2014. Opas Oulun vankilan vangeille 2014. Oulu: Oulun vankila, 13-16.
- Kärki, K. 2015. Ehdollinen tuomio ei merkitse mitään. Ilkka 8.3.2015, 10.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- L 14.12.1990/1116. Mielenterveyslaki.
- L 19.12.1889/39. Rikoslaki.
- L 23.8.2002/738. Työturvallisuuslaki.
- L 922/2011. Laki yksityisistä sosiaalipalveluista.
- Lahtinen, T. 2015. Pääkirjoitus: Yhteistyön tuulet puhaltavat. Turvallisuus & riskienhallinta 31 (2), 5.
- Lehtonen, I. & Telen, J. 2013. Hatkassa: Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen toimintakäytännöistä. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Lehto-Salo, P. 2011. Koulukotisijoitus: Nuoren toinen mahdollisuus? Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Lindh, P. & Heinonen, V. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon turvallisuusopas. Toinen painos. Helsinki: Suomen palopäällystöliitto .
- Myllyniemi, S. & Gissler, M. 2012. Tilasto-osio. Teoksessa: E. Pekkarinen, K. Vehkalahti & S. Myllyniemi (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Newhill, C. 1995. Client Violence toward Social Workers: A Practice and Policy Concern for the 1990s. *Social Work* (1995) 40 (5), 631-636.
- Nuori rikoksentekijä. 8.1.2015. Käräjäoikeudet: Rikosasiat. [Verkkosivu]. Helsinki: Oikeuslaitos. [Viitattu 19.1.2015]. Saatavana: <http://www.oikeus.fi/tuomioistuintiet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/nuoririkoksentekija.html>
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, P & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Percy-Smith, B. & Thomas, N. 2009. A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice. London and New York: Routledge.
- Perehdytyskansio. 2013. Nuorisokoti Xxx.
- Pernaa, M. 2013. Työpaikkaväkivallalle nollatoleranssi. *Tesso. Sosiaali- ja terveyspoliittinen aikakauslehti* 5 (7), 26-29.
- Poliisin oikeudet. 2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Poliisi. [Viitattu 5.6.2015]. Saatavana: https://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/poliisin_oikeudet
- Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? [Verkkajulkaisu]. Helsinki: lastensuojelun keskusliitto. [Viitattu 22.1.2015]. Saatavana: http://www.lskl.fi/files/299/Toteutuuko_lapsen_oikeus_pysyviin_kasvuolosuhteisiin.pdf
- Pösö, T., Jahnukainen, M. & Kekoni, T. 2004. Koulukoti tutkimuspuheenvuorojen aiheena. Teoksessa: M. Jahnukainen, T. Kekoni & T. Pösö (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 5-18.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki : Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Röning, T. 2013. Aggressiivisesti käyttäytyvien nuorten hoitomenetelmiä. Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 211-220.

- Röning, T. 2013. Aikuisen mallina ja vihanhallinnan opettajana: kuinka toimia aggressiutilanteissa? Teoksessa: P. Nurmi (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 157-159.
- Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa: käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing oy.
- Schreier, Margrit. 2012. Qualitative Content Analysis in Practice. Reprinted 2013. London: SAGE Publications Ltd.
- Sijaishuolto. 2014. . Lastensuojelun käsikirja. [Verkkosivu]. Helsinki: THL Terveysten ja hyvin-voinnin laitos. [Viitattu 26.12.2014]. Saatavana: <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>
- Sinkkonen, J. 2006. Elämäni poikana. 3.painos. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2008. Väkivaltainen nuori. Teoksessa: T. Purjo (toim.) Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen aikuisuuteen. Helsinki: Non fighting generation ry.
- Soisalo, R. 2011. Väkivallan preventio sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Suomen psykologinen instituuttiyhdistys ry.
- Sundell, L. 2014. Työkaverina pelko: Väkivaltariskien ennakointi ja hallinta. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tiedonhankinta ja toiminnansuunnittelu. 2015. [Verkkosivu]. Joensuu: Jelli-järjestötietopalvelu/Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry. [Viitattu 14.4.2015]. Saatavana: <http://www.jelli.fi/osallisuus/osallisuuden-tyokalupakki/tiedonhankinta-ja-toiminnansuunnittelumenetelmat/>
- Tikkanen, S., Aapio, L., Kaarnalehto, A., Kammonen, L., Laitinen, J., Mikkonen, J. & Pisto, MH. 2008. Ammattina turvallisuus. Helsinki: WSOY Oppimateriaaliliit Oy.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Töhrintä lähtenyt nousuun Helsingissä. 18.11.2014. [Verkkosivu]. Helsinki: Rakenusvirasto. [Viitattu: 17.1.2015]. Saatavana: http://www.hel.fi/www/uutiset/fi/rakenusvirasto/tohrinta_lahtenyt_nousuun_helsingissa
- Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. 2004. 2. painos. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.
- Valtakunnallinen valvontaohjelma. 26.1.2012. Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatusta, valtakunnallinen valvontaohjelma 2012-2014. [Verkkosivu]

vu]. Helsinki: Valvira. [Viitattu 18.4.2015]. Saatavana: http://www.valvira.fi/files/tiedostot/s/i/Sijaishuollon_valvontaohjelma.pdf

Valvira ohje. 21.11.2013. Lukitsemiskäytännöt lastensuojelulaitoksissa. [Verkkosivu]. Helsinki: Valvira. [Viitattu 10.1.2015]. Saatavana: http://www.valvira.fi/files/ohjeet/Lukitsemiskaytannot_lastensuojeluyksikoissa.pdf

Valviran ja aluehallintovirastojen linjaus 7/2013. 2013. Ovien lukitseminen lastensuojelulaitoksissa. [Verkkosivu]. Helsinki: Valvira. [Viitattu 10.1.2015]. Saatavana: http://www.valvira.fi/tietopankki/linjaukset/ovien_lukitseminen_lastensuojelulaitoksissa

Viialainen, R. 2002. Luottamusta ja rajoja. Dialogi 5/2002, 3.

Voimakeinojen käyttö. 2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Poliisi. [Viitattu 2.2.2015]. Saatavana: <https://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/086F908A07BB9A82C2256BC900418902?opendocument>

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

LIITE 1 Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO – JV2015

Ydintiedot

(työvuodet, kokemus) – ei kysytä

Millaisiksi koet turvallisuustilanteen tällä hetkellä Nuorisokodissasi? (tähän palataan haastattelun lopulla uudelleen) – *lämmittelykysymys*, tässä voi tulla jo paljon seuraavien kohtien teemoja esiin.

Nuoret

Millaisia turvallisuushaasteita mielestäsi nuoret aiheuttavat?

Miten eri taustoista ja eri syistä nuorisokotiin tulevat nuoret haastavat työtä turvallisuuden näkökulmasta? (eri kulttuurit, rikoksia tehneet, mielenterveydenongelmat) Ja ovatko NK kaikille mielestäsi oikea paikka? (perustelee)

Minkälainen vaikutus on Lastensuojelulla toimia turvallisesti eri-ikäisten lasten kanssa? (5v. pikkupoika(20kg) ja 17v. partasuinen rikollinen(90kg))

Miten nuorten haasteet ovat kasvaneet vuosien saatossa? (Vai ovatko?)

Miten arvioisit samalla tavalla oireilevien nuorten sijoittamista samaan nuorisokotiin? Lisääntykö oireilu, vai saadaanko vertaistukea?

Mitä muuttaisit työssä nuorten kanssa, että turvallisuus ei kärsisi?

Puitteet

Miten mielestäsi nuorisokodin puitteet vastaavat tämän päivän turvallisuushaasteita? (Rakenteet ja henkilökunta)

Miten koet, että henkilökunta ja sen rakenne ja koko sekä dynamiikka vaikuttavat turvallisuuteen?

Millaisia uhkaavia tilanteita on ollut?

Miten näet tilanteiden kokonaisuuden hallinnan turvallisuuden kannalta? (yksittäiset tilanteet unohdetaan – onko turvallisuus kokonaisuudessa kunnossa? Asioista lopulta selvittää?)

Mitä kehittäisit paranteeksesi turvallisuutta henkilökunnan ja talon rakenteiden osalta?

Säännökset

Miten uudet nuorisokoteja ohjaavat säännökset ja vaatimukset ovat vaikuttaneet turvallisuuteen?

Miten ovien avaaminen on vaikuttanut toimintaan?

Mitä haasteita kodinomaisuuden lisääminen/korostaminen on tuonut?

Miten itsemääräämisoikeus on vaikuttanut nuorisokodin arkeen?

Mitä kehittäisit säännösten puitteissa, että olisi turvallisempaa?

Näistä fokusryhmään poimitaan muutama kysymys kaikista teemoista. Tarkoituksena saada keskustelua aikaan ja silloin määrä pitää olla vähäisempi.

